

Cena 40 Kč

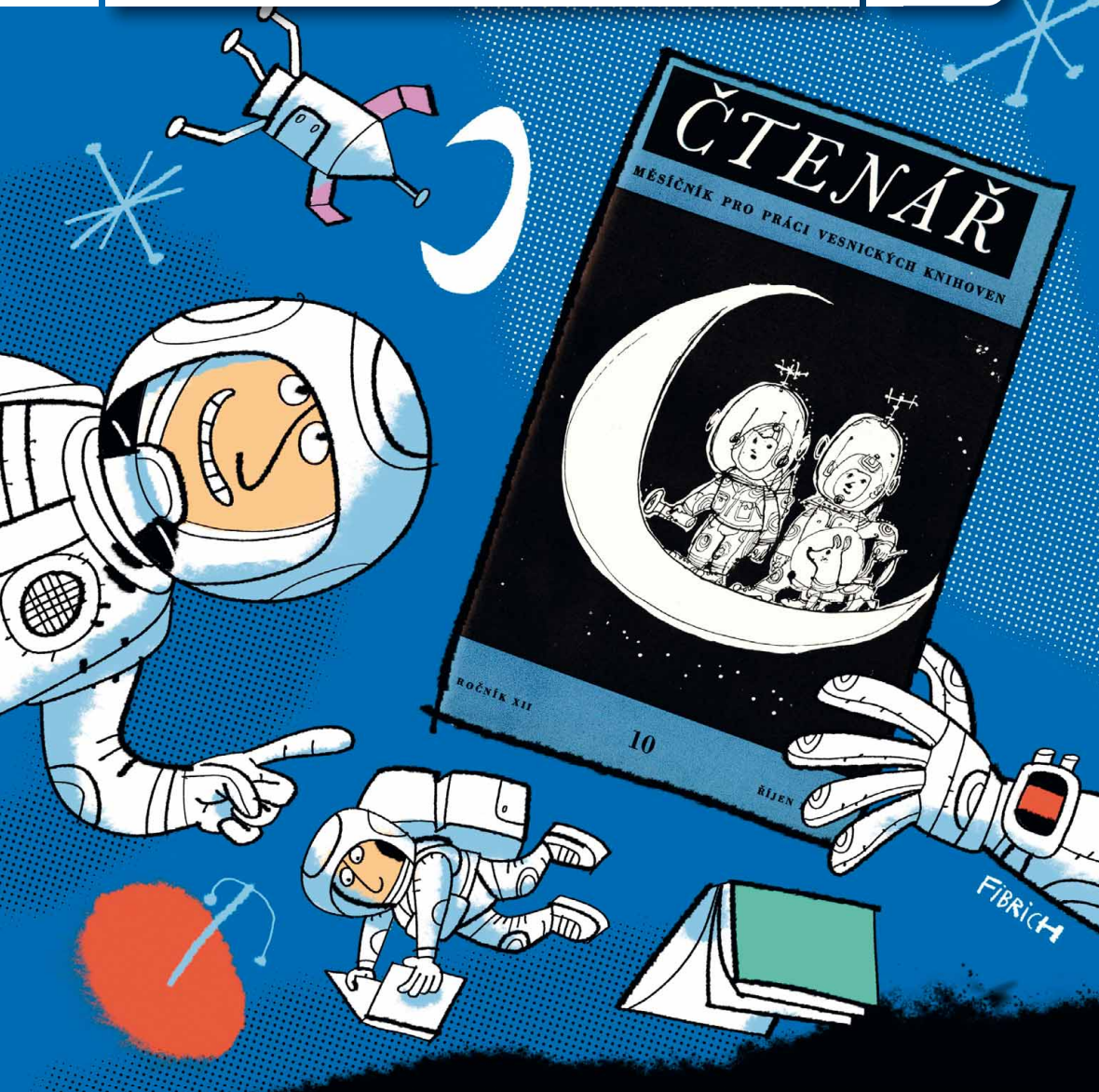
čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

5

2018

ročník

E-KNIHY

E-vypůjčky ve veřejných knihovnách ČR a jejich bariéry
Trh s e-knhami v roce 2017
Jak se dělá e-kniha na příkladu MKP

Rozhovor s Evou Drahošovou
Systém Kramerius
v roce 2017

Analýza struktury pracovníků knihoven (2. část)

Noc s Andersenem
poosmnácté

Antonín Šprinc – zakladatel
Knihovny města Olomouce

Výstava v knihovně jako zoo

Pohádková noc opět skutečností
s. 186–188

← **MĚK Antonína Marka v Turnově...**

Foto: archiv MĚK Turnov

↑ **...a MĚK Nová Paka**

Foto: archiv MĚK Nová Paka

← **...MĚK Modřice**

Foto: archiv MĚK Modřice

Fantastika stokrát jinak – dnes zaměřeno na sci-fi
s. 194–196

↓ **I knihovnice dokáží nosit slušivý cosplay, v daném případě v provedení Kristýny Obrdlíkové z Krajské knihovny Pardubice (CONiáš 2016, MKP)**

Foto: archiv J. W. Procházky a K. Smolíkové

Antonín Šprinc s. 190–192

↑ **Hrobka A. Šprince na olomouckých hřbitvech, jež je v současnosti v péči Knihovny města Olomouce**
Čítárna městské knihovny v Salmově paláci v Olomouci v roce 1921 →

Foto: archiv Knihovny města Olomouce

Téma – E-knihy

163 **Bariéry půjčování elektronických knih ve veřejných knihovnách ČR** | Vít Richter

167 **E-vypůjčky v českých knihovnách** | Jiří Pavlík

169 **Trh s elektronickými knihami v roce 2017** | Klára Rösslerová

171 **Jak se dělá e-kniha?** | Vojtěch Vojtíšek

174 **Lidé kolem Čtenáře** **Aleš Brožek: Změna pohledu**

176 **Ze stránek Čtenáře... tentokrát před 30 lety** | vybrala Vladimíra Švorcová

177 **Analýza** **Věková, vzdělanostní a mzdová struktura pracovníků knihoven v ČR 2016/2017 (2. část)** | Vladana Pillerová

180 **Inspirace** **Výstava jako zoo** | Kristýna Ortčíková

181 **Digitalizace** **Systém Kramerius v českých knihovnách na konci roku 2017** | Aleš Brožek

184 **Rozhovor s Evou Drahošovou** **O práci knihovnice jsem nikdy nepochybovala** | Jaroslav Císař

186 **Události** **Pohádková noc opět skutečností** | Hana Hanáčková-Miroslava Čápová

189 **Osobnosti knižní kultury** **Doc. PhDr. Vladimír Smetáček, CSc. (1939–2018)** | Oldřich Uličný

190 **Vznik Československa – 100 let (5. část)** **Antonín Šprinc** | Zuzana Snopková

193 **Psalo se jinde** | Renáta Salátová

194 **Fantastický svět Walkerových 4** **Fantastika stokrát jinak – tentokrát zaměřeno na sci-fi** | Jiří W. Procházka a Klára Smolíková

197 **Ze zahraničí** **Třetí Světový básnický festival v Aténách** | Josef Straka

198 **Literární výročí** **Červen** | Milan Valden

199 **Ze světa** | Roman Giebisch

200 **Novinky knihovnické literatury** | Monika Hrušková

ELEKTRONICKÁ VERZE ČTENÁŘE — <https://svkkl.cz/ctenar>, ARCHIV — <http://ctenar.svkkl.cz>

CONTENTS

Topic – E-books

163 **Barriers to borrowing e-books at Czech public libraries** | Vít Richter

167 **E-loans at Czech libraries** | Jiří Pavlík

169 **The e-book market in 2017** | Klára Rösslerová

171 **How is an e-book made?** | Vojtěch Vojtíšek

Seventy years of Čtenář
The people around Čtenář

174 **Aleš Brožek: A change of view**

176 **From the pages of Čtenář... this time 30 years ago**
| selected by Vladimíra Švorcová

177 **Czech library staff: Age, education and salary structure 2016/2017 (Part 2)** | Vladana Pillerová

180 **Inspiration** **Exhibition like a zoo** | Kristýna Ortčíková

181 **Digitalization** **The Kramerius system at Czech libraries at the end of 2017** | Aleš Brožek

184 **Interview with Eva Drahošová**

184 **I have never entertained any doubts about librarians' work** | Jaroslav Císař

Events

186 **Fairy tale night again a reality** | Hana Hanáčková-Miroslava Čápová

Book culture celebrities

189 **Doc. PhDr. Vladimír Smetáček, CSc. (1939–2018)** | Oldřich Uličný

Centenary of the establishment of Czechoslovakia / Part 5

190 **Antonín Šprinc** | Zuzana Snopková

193 **Written elsewhere** | Renáta Salátová

193 **Es wurde woanders geschrieben** | Renáta Salátová

193 **Die fantastische Welt der Familie Walker 4**

194 **Die Fantastik hundertmal anders – diesmal zielen wir auf Sci-Fi** | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková

194 **Die Fantastik hundertmal anders – diesmal zielen wir auf Sci-Fi** | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková

194 **Die Fantastik hundertmal anders – diesmal zielen wir auf Sci-Fi** | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková

197 **The third World poetry festival in Athens** | Josef Straka

198 **Literary Anniversaries** **June** | Milan Valden

199 **From the World** | Roman Giebisch

200 **Latest library literature** | Monika Hrušková

INHALT

Thema – E-Bücher

163 **Ausleihe Barriere der E-Bücher in öffentlichen Bibliotheken in der Tschechischen Republik** | Vít Richter

167 **E-Ausleihen in tschechischen Bibliotheken** | Jiří Pavlík

169 **Der Markt mit E-Bücher im Jahr 2017** | Klára Rösslerová

171 **Wie macht man ein E-Buch?** | Vojtěch Vojtíšek

Čtenář feiert 70 Jahre Menschen um Čtenář

174 **Aleš Brožek: Eine Ansichtsveränderung**

176 **Aus den Čtenář Seiten... diesmal 30 Jahre zurück**
| wählte Vladimíra Švorcová

Analyse

177 **Alters-, Bildung- und Lohnstruktur der Angestellten in Bibliotheken in der Tschechischen Republik 2016/2017 (2. Teil)** | Vladana Pillerová

Inspiration

180 **Eine Ausstellung wie im ZOO** | Kristýna Ortčíková

Digitalisierung

181 **Kramerius System in tschechischen Bibliotheken am Ende des Jahres 2017** | Aleš Brožek

Gespräch mit Eva Drahošová

184 **An den Beruf von Bibliothekarin habe ich nie gezweifelt** | Jaroslav Císař

Ereignisse

186 **Die Märchenacht wieder hier** | Hana Hanáčková-Miroslava Čápová

Persönlichkeiten der Buchkultur

189 **Doc. PhDr. Vladimír Smetáček, CSc. (1939–2018)** | Oldřich Uličný

Die Entstehung der Tschechoslowakei 100 Jahre / 5. Teil

190 **Antonín Šprinc** | Zuzana Snopková

193 **Es wurde woanders geschrieben** | Renáta Salátová

193 **Die fantastische Welt der Familie Walker 4**

194 **Die Fantastik hundertmal anders – diesmal zielen wir auf Sci-Fi** | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková

194 **Die Fantastik hundertmal anders – diesmal zielen wir auf Sci-Fi** | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková

194 **Die Fantastik hundertmal anders – diesmal zielen wir auf Sci-Fi** | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková

197 **Der dritte Internationale Gedichtsfestival in Athen** | Josef Straka

198 **Literarische Jahrestage** **Juni** | Milan Valden

199 **Aus der Welt** | Roman Giebisch

200 **Neuerscheinungen der Bibliothekarischen Literatur** | Monika Hrušková

Čas knih

Sotva skončil Březen – měsíc čtenářů a nocležníci zažili již poosmnácté v knihovnách spoustu dobrodružství v rámci Noci s Andersenem, sotva byly vyhlášeny a předány ceny Magnesia Litera a v Ostravě začal ve všech krajích připravovaný cyklus diskusí *Knihovna – věc veřejná*, jenž skončí až v říjnu, a už odstartoval další měsíc knihám a knižní kultuře zaslibený, aniž by se vzdal atributu lásky sobě kdysi předurčené. Minulostí je další ročník Noci literatury, čtyřlístková přehlídka nakladatelů na festivalu Svět knihy i Festival spisovatelů, ale další akce jako Jičín – město pohádky na nás teprve čekají...

Dopad našeho knihovnického zákona, jehož sté výročí připadne na příští rok, vyvolává v zahraničí údiv, kolika knihovnám vdechl život. Jenže s pouhou kvantitou dnes už nikdo nevystačí, je třeba hledat nové cesty a způsoby fungování knihoven, jimi nabízených služeb. Chmurným momentem jsou poslední statistická šetření Knihovnického institutu Národní knihovny ČR. Z celkem 6249 fungujících veřejných knihoven u nás jich plných 57 %, tj. 3021, kromě půjčování knih neprovozuje žádnou jinou aktivitu, ve 37 % neproběhla za posledních 20 let žádná investiční akce. Týká se to především malých obcí, ale nebezpečí Damoklova meče při provozování kulturního skanzenu se tady naskýtá. Platný knihovnický zákon už obcím nenařizuje povinnost provozovat knihovnu, a tak při rozhodování o skladbě rozpočtu obcí mohou nastat i černé scénáře.

Vše je v lidech, jejich kreativité a nápadech. Dosaďadní praxe to i potvrzuje. Dostanou-li obce od svých knihovnic a knihovníků smysluplné a nosné návrhy, úvahy o zamlžené budoucí existenci knihoven jsou nejen bezpředmětné, ale starostové a starostky naopak hledají cesty k financování nových projektů. Opět se k tomu s vaší pomocí snažíme přispět i novým číslem *Čtenáře*. Přináší mj. návody a inspiraci, jak mohou knihovny svým čtenářům zajistit půjčování e-knih, jak je dokonce mohou samy vydávat, jak lze knihovnu proměnit v zoologickou zahradu, informuje, jak u nás postupuje digitalizace na příkladu aktuálního stavu systému Kramerius na konci roku 2017.

Je máj – lásky čas, přestože podle poslední prognózy kanadských vědců se limity rozvoje lidstva mají vyčerpat už do konce 23. století. A pokud lidstvo nenajde záložní místo ke svému přesídlení, je neodvratně odsouzeno k zániku. Studie se však nezmiňuje, kolik knih a v jaké podobě si každý bude moci vzít s sebou...

JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková
Ilustrace na obálce: Lukáš Fibrich

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641,
272 01 Kladno
tel.: 312 813 154

e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: Mgr. Ivona Kasalická (předsedkyně),
Mgr. Svatomíra Fojtová, Renata Fridrichová,
Miloslav Linc, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter,
PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: SERIFA, spol. s r. o., Jionická 80, 150 00 Praha 5

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje A.L.L. production, s. r. o.,
Ve Žlíbku 1800/77, Hala 7A, 193 00 Praha 9 –
Horní Počernice, tel.: 234 092 811 (sekretariát),
e-mail: info@predplatne.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. –
drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.;

SUWECO CZ s. r. o.

Podávání novinových zásilek povoleno
Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994
ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno
Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem
dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98

Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč
(dvojčísla 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana,
L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4,
834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203,
fax: 00421-02 49 111 209,
e-mail: herslova@kpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 €
(dvojčísla 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo
zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 14. 5. 2018.

Číslo vyšlo 21. 5. 2018.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

UPOZORNĚNÍ! Časopis naleznete na nových
webových stránkách <https://svkkl.cz/ctenar>

Bariéry půjčování elektronických knih ve veřejných knihovnách ČR

V elektronické diskuzní konferenci „E-knihy“ proběhla v květnu 2017 zajímavá rozprava na téma půjčování elektronických knih (e-knih) v českých veřejných knihovnách. Impulzem byla informace o tom, že německé veřejné knihovny v roce 2016 evidovaly celkem 20,2 mil. e-výpůjček¹. Naopak v České republice se za stejné období realizovalo pouze 49 475 e-výpůjček, přičemž tuto službu poskytovalo 90 knihoven. České knihovny mezi lety 2015 a 2016 zažily pokles o více než 1,8 mil. výpůjček knih, časopisů a dalších tradičních dokumentů. Z toho lze usoudit, že půjčování e-knih nemůže tento pokles kompenzovat.

- V tomto případě se jedná o dlouhodobé selhání Ministerstva kultury ČR i Národní knihovny ČR, která do dnešního dne není schopná shromažďovat, zpracovávat, uchovávat a zpřístupňovat publikované elektronické dokumenty, zejména e-knihy a e-periodika.
- Všechny knihovny, které zahájily půjčování e-knih, zjišťují, že poptávka ze strany uživatelů je poměrně nízká.
- Pokud u některých titulů (učebnice ZŠ, knihy o ICT) předpokládáme nižší zájem, ale přitom rychlé zastarávání, může být e-kniha pro knihovny výhodnější.

Pro srovnání je možné udělat jednoduchý propočít: Německo má cca 82 mil. obyvatel, v Česku žije cca 10,6 mil. obyvatel, tj. 7,73krát méně. Z toho vyplývá, že kdyby v ČR bylo rozvinuto e-půjčování jako v Německu, mohly by české knihovny ročně vykazat přibližně 2,6 mil. e-výpůjček. To je o dost více, než činí celkový roční propad výpůjček tištěných médií ve veřejných knihovnách.

Na první pohled je zřejmé, že se jedná o mimořádně velké rozdíly. V této souvislosti byli účastníci konference vyzváni k tomu, aby vyslovili své názory na to, proč existují tak velké rozdíly v e-půjčování v Německu a v ČR. Jaké jsou příčiny? Na co bychom se měli v této oblasti soustředit, abychom dosáhli německé úrovně? Měly by veřejné knihovny v ČR nabízet službu e-půjčování?

Diskuze byla velmi živá, v příspěvku shrnuji a komentuji názory z těchto oblastí:

- omezená nabídka e-knih pro půjčování v knihovnách;
- roztržitost nabídky e-knih pro půjčování;
- absence modelu výhodného pro knihovny a jednoduchého technického řešení e-výpůjček;
- bariéry půjčování e-knih;
- konzervatismus uživatelů a malá propagace nabídky e-půjčování;
- výdaje na akvizici e-knih.

¹ Report on the State of Libraries in Germany 2017/2018 [online]. Berlin: German Library Association, 2017 [cit. 2017-12-31]. ISBN ISSN 2195-2531. Dostupné z: http://www.bibliotheksvverband.de/fileadmin/user_upload/DBV/publikationen/dbv_Bericht_2017_RZ_engl_Web.pdf.

OMEZENÁ NABÍDKA E-KNÍH PRO PŮJČOVÁNÍ

Pro půjčování e-knih v německých veřejných knihovnách má zásadní význam systém Onleihe², který využívá podstatná část knihoven v Německu. Systém nabízí k půjčení více než 319 000 titulů knih, videí, časopisů, článků apod. Onleihe také nabízí vše, co je k dispozici v německy mluvících oblastech.

České veřejné knihovny využívají převážně systém eReading.cz. V nabídce pro knihovny je k dispozici pro půjčování cca 3600 titulů z celkových cca 12 800, které jsou nabízeny veřejnosti k prodeji. To je přibližně tolik, co nabízí v tištěné formě jedna malá obecní knihovna. V nabídce nejsou jiné typy dokumentů, např. časopisy, zvukové nosiče, video apod.

Omezená nabídka e-knih vyplývá z charakteru vydavatelské produkce. V České republice v posledních letech vycházelo ročně 15 500 až 18 000 titulů knih. V roce 2016 se odhadovalo, že k prodeji bylo nabízeno cca 16 500 titulů. Ve stejném období se prodalo 118 mil. e-knih a celkový obrat obchodu s e-knihami dosáhl 1,5% podílu na celkovém obratu knižního trhu³. Z uvedených údajů vyplývá, že pouze menší část vydávaných knih vychází také v elektronické formě a současně jen omezený počet nakladatelů je ochotno svou produkci e-knih nabídnout knihovnám formou licencí na půjčování. Nakladatelé preferují přímý prodej jednotlivcům, protože vnímají knihovny jako svého konkurenta. Knižní trh v České republice je velmi malý a nakladatelé chápou e-knihy jako drobný doplněk prodeje tištěné produkce, současně z jejich strany panují značné obavy, že produkcí e-knih mohou ztratit kontrolu nad jejich distribucí a ohrozit vlastní ekonomické zájmy.

Obecně panuje domněnka, že rozsah pirátství, tj. neoprávněného užívání autorských děl, je v ČR značný. Snadno dostupná nabídka a legální nabídka e-knih prostřednictvím knihoven by mohla v budoucnu knižní pirátství omezit a současně přinést autorům a dalším držitelům práv vyšší odměny. Lze odhadovat, že v budoucnu bude význam prodeje e-knih stoupat, a lze také předpokládat, že i nabídka e-knih pro půjčování v knihovnách se bude zvětšovat. Na druhé straně bude nutné vždy počítat s omezeními, která vyplývají z malého trhu.

ROZTRŽIŠTĚNOST NABÍDKY E-KNÍH PRO PŮJČOVÁNÍ

Dalším limitujícím faktorem je značně roztržštěná nabídka e-knih. Do německého systému Onleihe je zapojeno 3073 knihoven v Německu, Švýcarsku, Rakousku, Itálii a Francii. V Německu je tato služba k dispozici pro 67 mil. obyvatel. Systém nabízí několik druhů licencí za různé ceny, které umožňují knihovnám vybrat si podmínky, jež nejlépe vyhovují jejich uživatelům.

Zcela odlišná situace je v ČR. Zde žádný silný centrální zdroj neexistuje. Na webové stránce E-knihy pro knihovny⁴ najdeme přehled několika desítek zdrojů. Jedná se o komerční systémy, jakými jsou například vedle citovaného eReadingu.cz i Flexibooks, Bookport, Levná knihovna, EBSCO eBook, ale také bezplatné zdroje a nabídka e-knih v režimu Open Access a Public Domain. Nabídka e-knih je velmi roztržštěná, proto ji nelze plně a efektivně využít. Chybí zde také silný subjekt, který by koncentroval celou nebo alespoň podstatnou část nabídky e-knih a nabízel i půjčování dalších typů elektronických dokumentů, jako jsou zvukové záznamy, videa, výukové materiály apod.

ABSENCE MODELU VÝHODNÉHO PRO KNIHOVNY

Německý systém Onleihe, provozovaný firmou DiViBib, vznikl z iniciativy firmy EKZ a je dnes součástí EKZ Gruppe. V této souvislosti stojí za zmínku, že firma EKZ, která patří k předním poskytovatelům technických služeb pro knihovny, vznikla již v roce 1947 především z iniciativy knihovnických sdružení a knihoven, které ještě dnes patří k více než třetinovým vlastníkům.

² Onleihe [online]. [cit. 2017-12-31]. Dostupné z: <http://www.onleihe.net/>.

³ Zpráva o českém knižním trhu 2016/2017 [online]. Praha: Svaz českých knihkupců a nakladatelů, 2017 [cit. 2018-01-01]. ISBN 978-80-907020-0-4. Dostupné z: <https://www.sckn.cz/-ad-21-130>.

⁴ E-knihy pro knihovny [online]. [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/eknihyproknihovny/home>.

V České republice takové firmy a zázemí chybějí. Již v roce 2011 se diskutovalo o tom, zda by nebylo užitečné, kdyby české knihovny měly k dispozici vlastní systém pro půjčování e-knih⁵. Tehdy ale převážil názor, že půjčování e-knih není pro knihovny perspektivní. Určitým řešením by mohlo být, kdyby systém pro půjčování e-knih vybudovala a provozovala Národní knihovna ČR (NK), ale vytvoření takového systému vážne na přijetí a realizaci legislativy povinného odevzdávání elektronických publikací. V tomto případě se jedná o dlouhodobé selhání Ministerstva kultury i NK, která do dnešního dne není schopná shromažďovat, zpracovávat, uchovávat a zpřístupňovat publikované elektronické dokumenty, zejména e-knihy a e-periodika⁶. Pokud by byla k dispozici nezbytná technická infrastruktura, mohla by NK začít aktivně sjednávat licenční smlouvy s držiteli práv a současně by byla základním informačním zdrojem o tom, co je v oblasti e-publikací k dispozici.

BARIÉRY PŮJČOVÁNÍ E-KNÍH

V diskuzi bylo zmíněno několik bariér, které brání rozvoji půjčování e-knih zejména z hlediska organizace knihovnických činností:

- nutnost dvojí registrace a s tím spojená návštěva knihovny, případně povinnost platit registrační poplatky;
- nutnost vlastnit některá technická zařízení (mobil, tablet, čtečka, příp. notebook nebo počítač) s iOS a Android – k tomu lze přičíst i nutnost používání proprietárních softwarových systémů i hardwarových řešení;
- nižší intuitivnost procesu e-půjčování, které některé systémy nabízejí.

KONZERVATISMUS UŽIVATELŮ A MALÁ PROPAGACE NABÍDKY E-PŮJČOVÁNÍ

Všechny knihovny, které zahájily půjčování e-knih, zjišťují, že poptávka ze strany uživatelů je poměrně nízká. Stávající uživatelé knihoven jsou do značné míry orientováni na půjčování tradičních knih a často nejsou na využívání e-knih připraveni, tj. nevláší čtečku nebo jinou vhodnou technologii a chybí jim odpovídající dovednosti. Potenciální uživatelé zase netuší, že by knihovna mohla e-knihy nabízet. Z toho také plyne, že knihovna musí vedle vlastního technického řešení e-půjčování a nákupu licencí investovat i do aktivní a dlouhodobé propagace nové služby⁷.

Dosavadní průzkumy využívání e-knih prokazují, že stále větší část společnosti přichází do styku s e-knihami a začíná je využívat, ale trend je dost pozvolný a ne vždy jednoznačný. V průzkumu v roce 2016 odpověděla více než třetina čtenářů knih (36 %), že je čte v elektronické podobě (z pohledu celé populace 31 %). Předmětem tohoto šetření byli lidé, kteří využívají internet. Zájem o elektronické knihy byl výrazně ovlivněn věkem. Nejvíce četli e-knihy mladí lidé do 24 let (57 %), zatímco u dotázaných ve věku 50+ to byla necelá čtvrtina (23 %)⁸.

Z posledního průzkumu čtenářství českých dětí a mládeže v roce 2017 máme nejnovější údaje. Populace malých dětí ve věku 6 až 8 let, která teprve se čtením začíná, je e-knihami prakticky nedotčena. S e-knihami má v současné době zkušenost 27 % dětí a mládeže ve věku 9–19 let, v rámci toho pouze 11 % dětí 9–10letých a 44 % mládeže ve věku 17–19 let. Jen 6 % respondentů je ale čte pravidelně (12 % ve skupině 17–19 let). Srovnání let 2013 a 2017 ve skupině 9–14 let ukázalo, že sice mírně vzrostl počet dětí, které mají již zkušenost se čtením

⁵ Například přednáška Lukáše Nováka: *Wooky – elektronické knihy do každé knihovny*, přednesená na konferenci Knihovny současnosti 2011 v Českých Budějovicích.

⁶ ŽÍŽALA, Martin. „E-deposit“: elektronické publikace v Národní knihovně ČR. 1. část.

Čtenář: měsíčník pro knihovny, 2017, 69(7–8), s. 263–264, 2017, 69(10), s. 360–361. ISSN 0011-2321.

⁷ HÁJKOVÁ, Zuzana. *Půjčování e-knih v JVK ČB – zkušenosti* [online] [cit. 2018-01-21].

Dostupné z: http://repositor.techlib.cz/record/1057/files/idr-1057_1.pdf.

⁸ RICHTER, Vít. *Češi jako čtenáři elektronických knih*. IT lib, 2016, 20(3), s. 17–28. ISSN 1335-793X.

Dostupné také z: http://itlib.cvtisr.sk/buxus/docs/17_cesi%20jako%20ctenari.pdf.

elektronických knih (z 12 % na 18 %), ale také mnohem více dětí než v roce 2013 dává přednost papírovým knihám⁹.

VÝDAJE NA AKVIZICI E-KNÍH

E-půjčování je pro každou knihovnu novou službou a při jejím zavedení je nutno počítat s ekonomickými náklady. V prvé řadě musí mít knihovna takový automatizovaný knihovní systém (AKS), který je schopen e-knihy integrovat do katalogu, a musí zajistit plnou funkčnost procesu půjčování. Tyto podmínky v českém prostředí splňují jen nejnovější verze AKS. To znamená, že je často nezbytné investovat do nákupu nové verze stávajícího AKS, nebo rozhodnout o přechodu na jiný, včetně nákupu nového serveru, počítačů atd. To vyžaduje nemalé investice a velké pracovní zatížení.

Samostatnou částí ekonomické rozvahy je cena licencí na půjčování e-knih. V případě využití systému eReading.cz je cena licence za jednu výpůjčku známa: činí 49 korun včetně DPH. Knihovna si předem zakoupí určité množství licencí a ze zakoupeného objemu se jí odečítá částka za výpůjčku v případě stažení e-knihy do zařízení uživatele. V tomto případě může výdaje porovnávat s cenou tištěných knih na trhu. Jestliže vycházíme z toho, že průměrná cena knihy činí 261 korun včetně DPH¹⁰, potom lze snadno spočítat, že za tuto částku lze nakoupit 5,3 licencí na e-výpůjčku. Výhodou licence na půjčování e-knih u distributorů eReading.cz a Flexibook je, že knihovna platí až za realizovanou výpůjčku, tzn. že může v katalogu nabízet o více než 3000 titulů víc, aniž by platila za jejich nákup. Platba nastane až v případě zájmu o e-knihu. To může mít vliv na akvizici – pokud u některých titulů (učebnice ZŠ, knihy o ICT) předpokládáme nižší zájem, ale přitom rychlé zastarávání, může být e-kniha pro knihovny výhodnější.

Zde knihovna stojí před rozhodnutím, zda se jí podaří zvýšit částku na nákup knihovního fondu od svého provozovatele či zřizovatele, nebo zda existuje možnost úspor ve stávajícím rozpočtu knihovny. Pokud nelze částku na nákup navýšit, musí rozhodovat o tom, zda je výhodné v průměru místo jedné tištěné knihy nakoupit pět licencí na e-výpůjčku. E-půjčování může zatím využít jen poměrně úzká skupina uživatelů a je pravda, že ne každá tištěná kniha nakoupená do knihovního fondu je půjčena více než pětkrát. Jedná se o velmi složité rozhodování a nemělo by se stát, že dojde k omezování či zvýhodňování různých skupin uživatelů. Částka 49 korun se hodnotí jako značně vysoká, ale v mezinárodním srovnání se jedná spíše o cenu průměrnou nebo nižší. S ohledem na celkový počet e-výpůjček realizovaných českými knihovnami nelze v blízké budoucnosti počítat s nějakým podstatným poklesem ceny licencí.

Pro srovnání výdajů na nákup knihovních fondů v českých a německých knihovnách můžeme využít analýzy, která byla provedena v rámci projektu *Benchmarking knihoven*. Citujeme: *Pokud jde o hodnocení výdajů na nákup knihovního fondu s vazbou na jeho využívání formou výpůjčky, lze konstatovat, že výdaje německých knihoven jsou dvakrát a v některých případech i třikrát vyšší než knihoven v ČR a SR a ve všech velikostních kategoriích se přibližují hodnotě 7 Kč (0,3 EUR) na jednu výpůjčku. Výdaje domácích knihoven se pohybují v rozmezí od 2,60 Kč do 4,10 Kč na výpůjčku. Určitou výjimku tvoří největší knihovny v ČR a SR, kde se výdaj na nákup knihovního fondu na jednu výpůjčku 5,60 Kč (0,22 EUR) alespoň částečně přibližuje průměrné hodnotě BIX¹¹. Na základě výše uvedeného můžeme potvrdit, že prostředky na nákup knih a dalších informačních zdrojů jsou v českých knihovnách výrazně nižší a české knihovny mají velmi zúžený prostor pro nákup e-knih a dalších moderních informačních zdrojů.*

⁹ FRIEDLAENDEROVÁ, Hana – RICHTER, Vít. *České děti a mládež jako čtenáři v roce 2017*. Základní údaje o průzkumu, tisková zpráva. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/docs/ctenarstvi/ceske-deti-jako-ctenari-2017>

¹⁰ FRAUS, Jiří et al. *Zpráva o českém knižním trhu 2016/2017* [online].

Praha: Svaz českých knihkupců a nakladatelů, 2017 [cit. 2018-01-22]. ISBN 978-80-907020-0-4.

Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/docs/Zprava_o_cekem_kniznim_trhu_201617.pdf.

¹¹ RICHTER, Vít. *Benchmarking knihoven a německý Bibliotheksindex: příklad srovnání českých a německých veřejných knihoven*. In: *Knihovna pro všechny: sborník ze semináře konaného ve dnech 12.–13. 5. 2015 v Městské knihovně Havířov*. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna, 2015. s. 6–24. ISBN 978-80-7054-220-0. Dostupné také z: http://www.svkos.cz/data/soubory/2015_knihovnaprovsechny.pdf.

ZÁVĚR

V diskuzi také zazněl názor, že knihovny by své uživatele neměly nutit číst e-knihy tím, že nebudou nakupovat knihy tištěné. Zdá se, že takové nebezpečí nehrozí. Nabídka e-knih ve veřejných knihovnách by měla být doplňkem či rozšířením standardních výpůjčních služeb. Určité skupině uživatelů může pomoci rychle uspokojit požadavek na tituly, o které je v určitém období zvýšený zájem, ale existuje také určité procento uživatelů, kteří čtou pouze e-knihy.

Situace českých veřejných knihoven v oblasti půjčování elektronických knih není jednoduchá a nemá snadné řešení. Na druhé straně by knihovny i jejich představitelé měli udělat vše nezbytné, aby se e-půjčování rozšířilo do všech knihoven a zvýšil se rozsah i obsah nabídky. Zájem o čtení e-knih bude u populace v dlouhodobém časovém horizontu stoupat a je důležité, aby knihovny i pro tuto oblast vydavatelské produkce garantovaly rovný přístup všem bez rozdílu.

VÍT RICHTER | Vit.Richter@nkp.cz

Téma

E-knihy

E-výpůjčky v českých knihovnách

Příspěvek popisuje současnou situaci, propagaci a nabídku e-knih včetně té doplňkové s odbornou literaturou, uvádí praktické informace, jak postupovat, když si chcete půjčovat e-knihy v knihovně prostřednictvím platformy eReading.cz.

- Od roku 2017 je půjčování e-knih u eReading.cz dostupné výhradně pro čtenáře knihoven. Koncoví čtenáři mohou u eReading.cz e-knihy pouze nakupovat.
- Půjčování e-knih od eReading.cz je integrováno do knihovních systémů. Podporují je knihovní systémy Aleph, ARL, Verbis/Portaro, Clavius/Carmen, Tritius a Koha/VuFind.

PLATFORMA eREADING.CZ V KNIHOVNÁCH

Nejrozšířenější platformou pro půjčování e-knih v češtině v knihovnách je eReading.cz. Tato platforma se nyní využívá v sedmi krajských, 95 městských a obecních knihovnách. Jejím prostřednictvím jsou dostupné také e-knihy ve slovenštině. Na Slovensku ji využívají tři knihovny. Uživatelé knihoven mají k dispozici přes 3600 titulů e-knih od více než 150 nakladatelů. Měsíčně na platformě proběhne 2000–2500 výpůjček e-knih. V letech 2014 až 2017 tak v knihovnách proběhlo přes 28 000 výpůjček e-knih. Od roku 2017 je půjčování e-knih u eReading.cz dostupné výhradně pro čtenáře knihoven. Koncoví čtenáři mohou u eReading.cz e-knihy pouze nakupovat. Na konci roku 2018 se očekává, že pro půjčování v knihovnách na této platformě bude k dispozici již 9000 titulů e-knih.

Půjčování e-knih od eReading.cz je integrováno do knihovních systémů. Podporují je knihovní systémy Aleph, ARL, Verbis/Portaro, Clavius/Carmen, Tritius a Koha/VuFind. Knihovna nastává, kolik výpůjček může mít čtenář současně. Například v Krajské knihovně Františka Bartoše ve Zlíně mohou mít čtenáři dvě výpůjčky, v Jihočeské knihovně v Českých Budějovicích čtyři

vypůjčky a v Knihovně Jiřího Mahena v Brně pět vypůjček. Vypůjční lhůta e-knihy je 31 dní; po jejím vypršení se kniha automaticky vrací. Čtenář si stejnou e-knihu může půjčit znovu nebo si půjčí jiný titul.

POSTUP PRO ČTENÁŘE KNIHOVNY

Po vypůjčení v katalogu si čtenář půjčenou e-knihu stáhne v aplikaci eReading.cz. Pro stažení je potřeba mít připojení k internetu, pro čtení již připojení není nutné. Aplikaci je možné nainstalovat na iPady, iPphony s operačním systémem iOS, tablety nebo chytré telefony se systémem Android. Je možné ji nainstalovat také na několik čteček s elektronickým inkoustem a systémem Android.

Před půjčováním e-knih z platformy eReading.cz musí čtenář provést registraci v knihovně a také registraci u eReading.cz. V obou případech je nutné uvést stejnou e-mailovou adresu. Tyto e-knihy si pak čtenář může půjčovat ve více knihovnách. Výhodou je, když knihovna podporuje přihlašování účtem mojeID. Čtenář tak může ve všech knihovnách pro přihlášení v OPAC použít stejné přihlašovací jméno a heslo. Přihlašování účtem mojeID podporují například Jihočeská knihovna v Českých Budějovicích, Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Krajská vědecká knihovna v Liberci, Městská knihovna Tábor nebo Městská knihovna Kutná Hora. Registrace u eReading.cz se provádí online. Registraci online s online platbou registračního poplatku nabízí i Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně. Online registrace s platbou registračního poplatku na účet knihovny zabere několik dní, ale není nutná fyzická návštěva čtenáře v knihovně. Tuto službu nabízí např. Městská knihovna Tábor, Krajská vědecká knihovna v Liberci nebo Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě.

Vypůjčení e-knihy poskytované eReading.cz je samoobslužné, nezávislé na otevírací době knihovny. Čtenáři si při připojení na internet mohou e-knihy půjčovat odkudkoli 24 hodin denně sedm dní v týdnu. Postup vypůjčky s přihlášením v OPAC, vyhledáním titulu v katalogu, vypůjčením v katalogu, stažením vypůjčené e-knihy v aplikaci eReading.cz podrobně popisují návody připravované knihovnami pro své čtenáře. Jeden z nejpovedenějších návodů připravila Knihovna Jiřího Mahena v Brně (<http://www.kjm.cz/e-knihy-postup>).

Při vypůjčce zajišťuje zabezpečení e-knihy aplikace eReading.cz. Čtenář nemá přístup k souboru e-knihy, která je interně ve formátu ePub. Aplikace zajišťuje automatické vrácení e-knihy po vypršení vypůjční doby 31 dní a zabezpečuje, že nedojde k pirátskému šíření e-knihy, které by bylo v rozporu s autorskými právy, poškozovalo by autory a nakladatele.

Přehled knihoven, které nabízejí vypůjčky e-knih na platformě eReading.cz, je uvedený na stránce <https://sites.google.com/site/eknihyproknihovny/home/ereading-cz>. Je zde také uvedený přehled nakladatelů, kteří vypůjčky svých e-knih jejím prostřednictvím nabízejí, podrobnosti k aplikacím eReading.cz i detailní informace o čtečkách s elektronickým inkoustem, na které lze aplikaci nainstalovat a používat.

PROPAGACE VÝPŮJČEK E-KNIH

Propagaci vypůjček e-knih v knihovnách je věnována facebooková skupina *E-knihy v knihovnách* (<https://www.facebook.com/groups/1618031385143420/>). Kromě toho knihovny vypůjčky e-knih propagují rovněž na svých webových stránkách, na účtech knihovny na sociálních sítích Facebook, Twitter, Instagram apod. K propagaci používají také tištěné materiály umístěné v knihovně i mimo ni. Např. Městská knihovna Kutná Hora vystavuje novinky dostupné jako vypůjčky e-knihy u eReading.cz (<https://www.facebook.com/elektronicke.knihy.kh>). Uvádí rovněž přehled nejlépe hodnocených titulů vypůjčených e-knih podle *Databazeknih.cz* (<https://www.elektronicke-knihy.info/tritius/top.php>).

NÁKLADY

Náklady na vypůjčku jedné e-knihy od eReading.cz činí pro knihovnu 49 korun s DPH. Cena vypůjčky je nulová, pokud se jedná o titul dostupný u eReading.cz zdarma. Mezi roky 2015 a 2016

došlo k poklesu vypůjček tištěných knih v knihovnách v České republice o 1,8 milionu. Ve stejném období proběhlo v knihovnách v ČR 49 500 vypůjček e-knih. Jak ukazuje půjčování v knihovnách v Německu, potenciál vypůjček e-knih v knihovnách v ČR je ovšem kolem 2,6 milionu vypůjček ročně a jejich nárůst může více než nahradit pokles počtu vypůjček tištěných knih (*pozn. red.:* blíže viz příspěvek na s. 163–167). Např. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích je připravena vyladěním propagace půjčování e-knih, vhodným nastavením akvizčního rozpočtu, spoluprací na vývoji služby s dodavateli e-knih a dodavatelem knihovního systému navyšováním počtu vypůjček e-knih plně kompenzovat pokles počtu tištěných knih. Bude tedy velmi zajímavé sledovat, zda se knihovně, která je průkopníkem vypůjček e-knih, podaří tohoto cíle dosáhnout již v letošním roce.

Platforma eReading.cz nabízí v knihovnách především beletrii. Její nabídku doplňují Flexi-books, Levná knihovna, Pablikado, Publi, EBSCO eBooks, ProQuest Ebook Central nebo BOOKPORT. Uvedené platformy se zaměřují na odborné tituly, multimediální e-knihy a e-learning, pokračují prací s textem (tvorba poznámek, podtrhávání, označování, záložky, citování aj.), umějí nabídnout neomezený přístup k více než 3500 titulům e-knih v češtině za jeden měsíční nebo roční poplatek. Spolu s e-knihami v češtině nabízejí také e-knihy v angličtině. Knihovna může nabízené e-knihy nakoupit pro trvalý přístup bez poplatku za vypůjčky. Zabezpečení e-knih na uvedených platformách je zajištěno aplikacemi pro iOS, Android, Windows, MacOS nebo ve webových čtečkách.

JIŘÍ PAVLÍK | pavlik@cuni.cz

Téma

E-knihy

Trh s elektronickými knihami v roce 2017

V současnosti je polovina světové populace online. Dvě třetiny lidí na světě mají mobilní telefon. Odráží se tyto statistické údaje také na trhu s knihami? Čteme více elektronických knih? Čteme více knih online?

- Trh s elektronickými knihami, jak ho známe dnes, vznikl ve Spojených státech amerických spolu s expanzí čteček Amazon Kindle v roce 2007. K jeho skutečnému rozvoji však došlo až po třech letech, a to během Vánoc 2010, kdy došlo k výraznému nárůstu prodeje.
- V České republice dochází k nárůstu podílu prodeje e-knih oproti tištěným kniham; v roce 2016 došlo k meziročnímu růstu o 12 %, a e-knihy tak dosáhly 1,5 % podílu na celkovém prodeji knih.

Text vychází především ze Světové zprávy o e-knihačích za rok 2017 (WISCHENBART, Carlo et al. *Global eBook Report 2017: a report on market trends and developments*. Vienna: Rüdiger Wischenbart Content and Consulting, 2017. ISBN 978-3-903074-12-5.).

Bytí online výrazně ovlivnilo celý mediální průmysl. Kdo dokáže obsah nabídnout online, dokáže ukrojit větší část (MyKinsey Global Media Report 2015, file:///D:/McKinsey%20Global%20Report%202015_UK_October_2015.pdf). Největší výdaje tak vykazujeme za domácí videozábavu (In-Home Video Entertainment), jako je Netflix a podobné platformy, za které světová populace v roce 2014 utratila kolem 323 000 mil. USD s předpokladem růstu až k 380 000 mil. USD v roce 2019. Na druhém místě nejvíce utrácíme za noviny (142 000 mil. USD v roce 2014), na třetím místě pak za audio (95 000 mil. USD v roce 2014 s očekávaným nárůstem na 104 000 mil. USD v roce 2019). Výdaje za knihy jsou podle této zprávy neměnné, drží se kolem 70 000 mil. USD, pro vzdělávací literaturu pak okolo 40 000 mil. USD.

VYDÁVÁNÍ KNIH

Vydávání knih je ve světě rozděleno mezi několik hlavních hráčů: 30 % knih se vydává ve Spojených státech amerických, 17 % v Číně, mezi 8 a 3 % v Německu, Japonsku, Spojeném království a Francii. Zbylých 33 % je rozděleno ve zbytku světa. Čína se mezi významné producenty dostala až v posledním desetiletí a její podíl výrazně roste (v roce 2014 o 26 %, v roce 2015 již o 34 %). V Evropě se nejvíce knih vydává v Německu (8 % z celosvětové produkce), největším evropským exportérem je však Spojené království. Knižní trh výrazně zasáhl ekonomická krize v roce 2008. Přestože celkové výdaje vynaložené ve světě na knihy vybízejí k optimismu, jsou tyto výdaje výrazně ovlivněny čínským trhem, který vyrovnal ztrátu pocitovanou na tradičních knižních trzích.

VYTVORENÍ TRHU S E-KNIHAMÍ

Trh s elektronickými knihami, jak ho známe dnes, vznikl ve Spojených státech amerických spolu s expanzí čteček Amazon Kindle v roce 2007. K jeho skutečnému rozvoji však došlo až po třech letech, a to během Vánoc 2010, kdy došlo k výraznému nárůstu prodeje. Nárůst pokračoval až do roku 2013, kdy dosáhl svého vrcholu. Od tohoto roku se trh s prodejem e-knih ustálil a následně začal spíše klesat. Vývoj v USA kopíruje i Evropa, a to zhruba s dvouletým zpožděním. Nejčastěji a bez ohledu na zemi v elektronické podobě vychází beletrie (1. vydání), žánrově je to pak nejčastěji literatura romantická, erotická, science fiction a fantasy literatura. Významný podíl pak zabírá publikování ve vlastním nákladu (self publishing).

PODÍL ELEKTRONICKÝCH KNIH NA TRHU KNIH VE SVĚTĚ

V současnosti ukrajuje prodej elektronických knih z celkového prodeje knih v Severní Americe a Spojeném království 15–25 %, v Evropě je podíl výrazně nižší, a to pod 10 %.

V roce 2015 došlo v USA k výraznému poklesu podílu prodeje elektronických knih oproti tištěným verzím, a to o 9,5 %, roce 2016 pak dokonce o 16 %. Elektronické knihy tak v roce 2016 ukrajovaly 23 % z celkového prodeje knih. Důvodem poklesu bylo skokové zdražení e-knih, ale i odliv čtenářů od čteček knih k chytrým telefonům a tabletům. Čtenáři, kteří používají čtečky knih, zároveň více kupují e-knihy. V roce 2011 ještě v USA k četbě e-knih 70 % čtenářů používalo čtečky. V roce 2016 čte ve Spojených státech e-knihy na čtečkách pouze 24 % čtenářů. Avšak s poklesem používání čteček se snižuje i prodej e-knih (MILLIOT, Jim. The bad news about e-books. *Publishersweekly*, 2017, Jan 20. Dostupné z <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/digital/retailing/article/72563-the-bad-news-about-e-books.html>). Dobrou zprávou však je, že tento výrazný pokles neznamená, že lidé méně čtou, ale ztracená procenta byla nahrazena prodejem tištěných knih.

Ve Spojeném království došlo v roce 2016 taktéž k poklesu prodeje e-knih, a to o 2,8 %, zároveň však došlo k nárůstu prodeje tištěných knih o 7,6 %. Elektronické knihy ukrajují 15 % celkového prodeje knih.

Zbytek evropských zemí, které jsou ve zprávě sledované, je na tom výrazně hůře: v Německu představují elektronické knihy 4,6% podíl na trhu s knihami, v Holandsku 6,6 %, ve Španělsku

6 %, v Itálii 4 % a ve Francii 3,1 %. Pouze ve Francii však sledují jak koncový prodej e-knih, tak čtení e-knih prostřednictvím licencovaných zdrojů; to pak zvyšuje podíl e-knih na 6,3 %.

Česká republika není do zprávy zahrnuta, představu však můžeme získat díky poslední *Zprávě o českém knižním trhu 2016/2017*, kterou zpracoval Svaz českých knihkupců a nakladatelů v roce 2017 (dostupné z <https://www.sckn.cz/-ad-21-130>). V České republice dochází k nárůstu podílu prodeje e-knih oproti tištěným knihám; v roce 2016 došlo k meziročnímu růstu o 12 %, e-knihy tak dosáhly 1,5% podílu na celkovém prodeji knih. Tento podíl znamená prodej více než jednoho milionu e-knih. Pro nárůst podílu prodeje e-knih u nás není příznivá vyšší DPH (21 % oproti 10 % u tištěných knih). Stejně jako u výše sledovaných zemí zde však nalezneme podobné žánrové zastoupení. Nejoblíbenější jsou e-knihy detektivního žánru a napětí, sci-fi a fantasy a romány pro ženy.

KLÁRA RÖSSLEROVÁ | Klara.Rosslerova@ff.cuni.cz

Téma

E-knihy

Jak se dělá e-kniha?

V loňském Čtenáři¹ jsem se pokusil popsat důvody, které nás v Městské knihovně v Praze (MKP) vedly od tradiční služby půjčování knih k profilaci veřejné knihovny (nejen) jako vydavatele a distributora nového obsahu. Výsledek? Jsme stále na začátku, přesto na správné cestě – poptávka existuje, ukazatel využití fondu roste a náklady jsou sympatické, přesto nechceme kráčet sami. Dovolte mi proto navázat stručným shrnutím postupů, které k vydání e-knihy v knihovně vedou.

→ Projekt *E-knihovna Městské knihovny v Praze* má za cíl učinit českou literaturu jednoduše a široce dostupnou v kvalitním zpracování...

UŽ VÍME PROČ, ALE VÍME TAKÉ JAK?

E-knihy v MKP čtenář najde jednoduše v online katalogu; na dvě kliknutí si bez dalších překážek může přečíst romány Miloše Urbana nebo básně Karla Šiktance. Jak se to ale vlastně dělá?

V zásadě je postup zpracování velice jednoduchý:

1. zajistit licenci;
2. připravit zdrojový dokument;
3. zpracovat text;
4. konvertovat do formátů e-knih;
5. zkontrolovat;
6. publikovat;
7. dát vědět světu o tom, co děláte.

Pojďme si jednotlivé body projít malinko podrobněji.

¹ VOJTÍŠEK, Vojtěch. Trendům navzdory: e-knihy v Městské knihovně v Praze. *Čtenář: měsíčník pro knihovny* [online]. 2017, roč. 69, č. 10, s. 358–359 [cit. 2018-04-11]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <https://www.svkkk.cz/ctenar/clanek/49>.

ZAJIŠTĚNÍ LICENCE

Na úplném začátku, ještě než se přistoupí k samotnému zpracování, je třeba zajistit adekvátní licenci – chceme přeci jakožto vydavatel a distributor umožnit koncovým uživatelům dílo tzv. užít. Zatímco u klasických knih papírových knihovna půjčuje na základě knihovnické licence², u děl bez hmotného nosiče se jedná o tzv. *sdělování díla veřejnosti*³. Zjednodušeně: máme na výběr ze dvou možností – vydávat díla tzv. volná podle § 28 zákona č. 121/2000 Sb., nebo uzavřít příslušnou licenci s majitelem autorských práv⁴.

U volných děl je třeba se ujistit, že dílo je skutečně volné, tj. uplynulo 70 let od smrti všech autorů (ilustrátorů, překladatelů...) příslušného díla. A raději rovnou počítejme 71 – publikovat totiž můžeme až v roce následujícím po uplynutí 70leté lhůty⁵. Je velice důležité opravdu důkladně ověřit údaje o narození a úmrtí daných osob, minimálně ze dvou nezávislých zdrojů. Velmi dobře v tomto ohledu slouží např. portál *Národní autority ČR*, pro dohledávání autorů překladů potom také *Databáze českého uměleckého překladu*⁶. V případě, že se o volné dílo nejedná, nejjednodušší je obrátit se na kolektivního správce literárních děl Dilia; zastupované autory lze dohledat také přímo na webových stránkách⁷. U zahraničních autorů se obvykle jedná prostřednictvím literárních agentů. Nebojte se také existujících přirozených přímých vazeb s autory, které jsou pro knihovny přirozené – síť osobních kontaktů je většinou nejpřímější a pro obě strany nejlépe vyhovující způsob, jak se domluvit na novém projektu.

PŘÍPRAVA ZDROJOVÉHO DOKUMENTU

Práva máme ověřena, licenční smlouvu podepsanou. Co dál? Můžeme se pustit do textu – zdrojem pro nás může být jak fyzický svazek z fondu, tak „rukopis“, který od autorů dostáváme obvykle v elektronické podobě. Papírovou knihu skenujeme; neplatí ale nutně, že čím dražší vybavení, tím lepší výsledek. Dobrých obrázků dosáhnete i na běžném kancelářském skeneru s doporučeným rozlišením 300 dpi⁸. Klíčové je postupovat v plynulém tempu, soustředěně (chyby a jejich opakované dohledávání znamenají opravné skenování, a tím se celý proces prodražuje). Nezapomeňte si zavést systém pro ukládání obrázků, aby bylo možné navazovat na rozpracované projekty, popř. jednoduše inovovat, zaučovat nové kolegy apod. Není třeba hledat předimenzovaná softwarová řešení, klíčem je udělat si pořádek v tom, co a jak se dělá, a vést dokumentaci. A potom – zálohovat, zálohovat, zálohovat.

Pokud pro vás má sám autor (či nakladatel) zdrojový text v elektronické podobě, skenovat nemusíte. Největší kus práce máte ale teprve před sebou.

REDAKCE TEXTU

Pokud jste skenovali papírovou předlohu, máte vlastně uloženou spoustu obrázků stránek knihy. Abyste mohli postupovat dál, potřebujete vytěžit skenovaný text – to lze provést samozřejmě

² Viz § 37 zákona č. 121/2000 Sb. (autorský zákon)

³ Viz § 18 zákona č. 121/2000 Sb. (autorský zákon)

⁴ Zájemce o podrobnosti si dovolím odkázat na článek AUJEZDSKÝ, Josef. Elektronické knihy z pohledu právního. *Lupa.cz* [online]. [cit. 2018-04-01]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/elektronicke-knihy-z-pohledu-pravniho/>.

⁵ Srv. § 27 odst. 8 zákona č. 121/2000 Sb. (autorský zákon).

⁶ Dostupná z <https://www.databaze-prekladu.cz/>.

⁷ Konkrétně na <http://www.dilia.cz/kolektivni-sprava>.

⁸ V MKP se při skenování držíme standardů NDK, které jsou dobře známé v krajských knihovních digitalizačních jednotkách a které jsou podrobněji rozepsány a aktualizovány na <http://www.ndk.cz/standards-digitalizace>. Knihy digitalizované v rámci zpracování zdrojových textů pro e-knihy celkem přirozeně putují dále do digitální knihovny MKP, kde jsou uchovávány a zpřístupňované v systému Kramerius. Pro zájemce o srovnání komfortu čtení e-knih a digitalizovaných titulů lze srovnat libovolnou z e-knih vydaných MKP s jejím ekvivalentem v digitální knihovně na <http://digitalniknihovna.mlp.cz/mlp/>.

automatizovaně díky technologii pro optické rozpoznání znaků (OCR)⁹. Využití této technologie se nabízí v podobě počítačových programů dostupných jak volně, tak komerčně. Program běží na pozadí, během několika málo desítek minut dostanete text pro další zpracování v běžném textovém editoru. Výsledná kvalita je ovlivněná především kvalitou předlohy, chybovost se pohybuje v jednotkách procent. Přichází proto na řadu první čtení – rychlé opravy zřejmých chyb zanesených počítačem kontrolou proti předloze (kolace) a zároveň příprava textu pro další zpracování především formátováním textu a dodržováním základních typografických pravidel. Tato práce probíhá zčásti automatizovaně (aplikováním sledu předem připravených úprav), zčásti se pochopitelně jedná o ruční práci.

Takto naformátovaný text může putovat dále ke druhému čtení ke korektorovi, který jej následně posílá k finálnímu třetímu čtení redaktorovi. Přestože se redakce a korektura textu do jisté míry překrývají (doplňují), je důležité je oddělovat – nejenže více očí vidí více chyb, ale především každé z těchto dvou čtení se děje za jiným účelem. Zatímco cílem korektury je vyčistit text primárně od gramatických chyb, cílem redakce je maximálně pomoci budoucímu čtenáři se čtením (hlídat fakta, aktualizovat výrazy, vysvětlovat, co být vysvětleno má, vylepšit slovosled, zachovat původní styl – zkratka, z dobré knihy udělat knihu skvělou). Je to práce mravenčí, principiálně neviditelná, přesto nesmírně důležitá.

KONVERZE, KONTROLA A PUBLIKOVÁNÍ

Text zkontrolovaný korektorem a vyladěný redaktorem je třeba „zabalit“ do formátů pro uživatelská zařízení. E-kniha je vlastně jednoduchá webová stránka a podle toho se také vytváří i otevírá. Ke svému čtenáři putuje v příslušném „kontejneru“ – ten obsahuje všechny součástky, které jsou k přečtení potřeba (ilustrace, metainformace o knížce). V MKP připravujeme standardně EPUB (primárně pro čtečky e-knih, softwarové i hardwarové), PDF (pro čtení na počítači a zobrazování náhledů v katalogu knihovny), HTML (pro jednoduchý převod do jakéhokoliv dalšího formátu na straně uživatele) a PRC (otevřená varianta formátu MOBI, kterou podporujeme speciálně pro majitele zařízení Kindle).

Pro převádění připraveného textu nám dostatečně slouží software s otevřeným zdrojovým kódem Calibre¹⁰, pro formát EPUB našim potřebám lépe vyhovuje Sigil¹¹, dostupný rovněž volně. Práce v obou programech je intuitivní a pro začátek existuje řada návodů a postupů k vytvoření kvalitní a plnohodnotné e-knihy¹².

Nesmíme zapomenout výsledné soubory také zkontrolovat. V první fázi si ověříme, zda je vygenerovaná e-kniha validní (součástí výše jmenovaných jsou integrované moduly epubcheck¹³, existují samozřejmě i další nástroje). Poté zkontrolujeme, jak naše e-kniha vlastně vypadá. Ideálně bychom měli použít takový software i hardware, který používá náš čtenář. Obecně je dobré testovat soubory na čtečkách různých výrobců, abychom pokryli základní nabídku na trhu; u e-knih bohužel nikdy nemáte stoprocentní kontrolu nad tím, na jakém displeji a zařízení se vaše e-kniha bude zobrazovat.

Zkontrolované soubory v prostředí MKP procházejí běžným jmenným a věcným zpracováním ve fondu knihovny a přenášejí se prostřednictvím knihovního systému do webového katalogu knihovny – opět existuje řada platforem a prostředí, kde e-knihy publikovat. Platí obecná pravidla pro přívětivé uživatelské prostředí webu: co nejméně bariér, okamžitá a neustálá dostupnost a optimalizace pro vyhledávače.

⁹ Pro bližší informace viz např. Optical Character Recognition. AIM Inc. Pittsburgh [online]. 2000, 5, [cit. 2011-05-05]. Dostupný z [www: <http://www.aimglobal.org/technologies/othertechnologies/ocr.pdf>](http://www.aimglobal.org/technologies/othertechnologies/ocr.pdf). PA 15238-2802.

¹⁰ Podrobnosti včetně odkazů ke stažení najdete na <https://calibre-ebook.com/>.

¹¹ Podrobnosti včetně odkazů ke stažení najdete na <https://sigil-ebook.com/>.

¹² Doporučuji začít s příručkou PISTORIUS, Vladimír a Pavel KOČIČKA. *Jak se dělá e-kniha: příprava elektronických publikací ve formátech EPUB a MOBI*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015. ISBN 978-80-87855-15-7.

¹³ Podrobnosti k nástroji jsou na <https://github.com/IDPF/epubcheck>.

NEZAPOMEŇTE O TOM ŘÍCI ČTENÁŘŮM

Pro čtenáře jsou takto zpracované e-knihy dostupné v režimu open access, volně, bez přihlašování. To ovšem neznamená, že se o něčem takovém automaticky dozvědí. Hotovou e-knihou na webu to celé teprve začíná. Jedním z nejzajímavějších a do budoucna klíčových prvků knihovny jsou kontexty. Možná chystáte v knihovně nebo okolí zajímavou akci na podobné téma nebo byste mohli uspořádat autorské čtení, nechat si zasoutěžit začínající spisovatele povídek anebo digitalizovat vesnickou kroniku. Možná by vám sami čtenáři mohli dát najevo, co by je bavilo a zajímalo. Je to na vás!

NEZKUSÍTE TO TAKÉ?

Projekt *E-knihovna Městské knihovny v Praze* má za cíl učinit českou literaturu jednoduše a široce dostupnou v kvalitním zpracování a zároveň nabízet zajímavou příležitost pro spolupráci autorům i nakladatelům. Ovšem – jak již bylo řečeno v úvodu – *nechceme na to být sami!* Pokud jste se již pustili do podobného projektu, digitalizujete či o takovém směru rozvoje svých služeb uvažujete, uvítám vaše zkušenosti, náměty a dotazy na své níže uvedené mailové adrese. Hodně štěstí!

VOJTĚCH VOJTÍŠEK | vojtech.vojtisek@mlp.cz

Téma

Lidé kolem Čtenáře

Aleš Brožek: Změna pohledu

Příspěvatel: 1992–současnost
Pravidelný čtenář časopisu: 1990–současnost

Foto: archiv A. Brožka

Přiznávám, že mne potěšilo, když mi v září 2017 zatelefonoval šéfredaktor *Čtenáře* Jaroslav Císař a zeptal se, zda bych nenapsal příspěvek k sedmdesátému výročí tohoto knihovnického periodika. I když jsem od devadesátých let minulého století zaslal příspěvky do řady knihovnických časopisů, ať již papírových nebo později i elektronických, psaní do *Čtenáře* stále považuji za srdeční záležitost. A přitom jsem se ještě kolem roku 1980 na toto periodikum díval trochu s despektem. Pracoval jsem totiž v oborovém informačním středisku Tukového průmyslu, kde „naším časopisem“ byla *Technická knihovna*. Veřejným knihovnictvím a jeho tiskovým orgánem *Čtenářem* jsme trochu opovrhovali.

V roce 1990 jsem se však stal ředitelem krajské knihovny a najednou jsem poznal, že ve *Čtenáři* najdu spoustu článků, které mi rozšíří knihovnické obzory. A že jsem v knihovně získal poznatky a zkušenosti, o něž bych se mohl se čtenáři *Čtenáře* podělit. První příležitost nastala, když jsem se vrátil z pětitydenní stáže v amerických knihovnách v létě 1992. Byl jsem pln dojmů z návštěv malých i větších amerických knihoven i ze studia v Kongresové knihovně, a proto jsem oslovil tehdejší redaktorku *Čtenáře* s dotazem, zda by byl zájem o zprávu z této cesty. Zájem byl, a tak listopadové číslo přineslo můj první článek. V následujících letech jsem ve *Čtenáři* vylíčil zážitky z návštěv zahraničních knihoven ve více

než třiceti příspěvcích. Jednalo se většinou o místa, kam jsem se dostal při rodinné dovolené (např. francouzský St. Agulf, tuniský Nabeul, turecký Manavgat) nebo jako účastník mezinárodního vexilologického kongresu (britský York, jihoafrické Kapské Město). Později jsem nabyl pocitu, že již nic světoborného v zahraničních knihovnách nevidím, a jako poslední jsem sepsal pro *Čtenáře* zprávu o prohlídce moskevské „Někrasovky“ v roce 2010.

Druhým mým článkem ve *Čtenáři* bylo vylíčení průběhu akvizičního semináře, který se konal v roce 1993 již potřetí zásluhou ředitelky kladenské knihovny Jiřiny Kádnerové s mou drobnou pomocí. Problematika získávání knih do knihoven mne v té době hodně zajímala. Pro mne jako badatele byla knihovna prvním místem, kam jsem šel, když jsem sháněl odbornou publikaci. Vadilo mi, že vydavatelé nedodávali povinné výtisky a že akvizitěři povinné výtisky neurogovali, takže fondy regionálních studoven byly nekompletní. Devadesátá léta se ale zároveň stala obdobím vzniku užitečných databází. Data z *České národní bibliografie* jsem stáhl do systému CDS/ISIS na svůj počítač a jejich rozbořem jsem získal zajímavé podklady. Využil jsem je v roce 1994 v článku nazvaném *Pokus o analýzu knižního trhu po r. 1989*. Udělalo mi radost, že zmíněný článek zaznamenal odezvu nejen u knihovníků, ale i nakladatelů.

V posledních dvou dnech roku 1998 mne napadlo prohlédnout si webové stránky 55 českých veřejných knihoven. Stanovil jsem si kritéria jejich kvality (později většinu z nich využila hodnotící komise soutěže *Biblioweb*), ohodnotil je pětibodovou škálou a hodnoty zanesl do tabulky. Ta s podrobným komentářem vyšla v únorovém *Čtenáři* následujícího roku a měla značný ohlas. Někteří si ji vystříhli a používali jako přehled odkazů na knihovnické weby, jiní se jí inspirovali při vylepšování stránek. Weby veřejných

knihoven jsem posuzoval ještě jedenáctkrát. V roce 2009 jsem ale musel začít hodnotit již kolem 10. prosince, abych stihl prohlédnout všech 2102 stránek. Pochopitelně se mnou doma nemluvili, protože veškerý předvánoční úklid museli udělat sami. Uznal jsem, že tempo nárůstu webových stránek knihoven už je nevladatelné, a s hodnocením jsem přestal. Samotná tabulka se do papírové verze únorového čísla nevešla, ale stále je ke stažení z jeho elektronické verze.

Záliba v hodnocení, vytváření tabulek a grafů mne neopustila a brzy jsem si našel náhradu. Tou se stal systém *Kramerius*, který české knihovny využívají k vystavování zdigitalizovaných novin, časopisů a knih. Fascinuje mne, jak se každoročně zvyšuje počet stran, které si zájemci mohou pročitat z pohodlí domova. Na rozdíl od webových stránek nedochází každoročně k tolika změnám, a tak přehled o jeho stavu vytvářím pro časopis *Čtenář* na konci každého lichého roku. Poprvé přehled vyšel v dubnu v roce 2012 (za rok 2011), nyní dokončuji čtvrtý s údaji z konce roku 2017 (pozn. red.: text naleznete v tomto čísle na s. 181–183).

Vlivem různých okolností se přihodilo, že mým nejdelším „seriálem“ ve *Čtenáři* se nakonec nestaly články s tradičním názvem *Stav domácích webových stránek veřejných knihoven na konci roku...*, ale medailonky nositelů Medaile Z. V. Tobolky. Jako tajemník Sdružení knihoven jsem měl v pracovní náplni agendu udělování tohoto ocenění, a tak bylo přirozené, že mne redakce časopisu v roce 2000 požádala, abych napsal zprávu, kdo v daném roce cenu dostal. Krátké životopisy oceněných jsem sestavoval každoročně až do roku 2016, kdy jsem naposledy stál u řečnického pultu na konferenci *Knihovny současnosti* a moderoval slavnostní akt udělování medailí. V dalším roce jsem odešel do důchodu a o nových nositelích od té doby čtu se zájmem v tomto svém oblíbeném knihovnickém periodiku.

Do čísla přispěli

Ing. Aleš Brožek – Severočeská vědecká knihovna v Ústí n. Labem ■ **PhDr. Jaroslav Císař** – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ **Miroslava Čápová** – emeritní knihovnice Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana, Uherské Hradiště ■ **Hana Hanáčková** – Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana, Uherské Hradiště ■ **Kristýna Orcikrová** – Městská knihovna Rakovník ■ **Ing. Jiří Pavlík** – Univerzita Karlova ■ **Mgr. Vladana Pillerová** – Národní knihovna ČR ■ **Jiří Walker Procházka** – spisovatel, scenárista ■ **PhDr. Vít Richter** – Národní knihovna ČR ■ **PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D.** – Univerzita Karlova ■ **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ **Mgr. Zuzana Snopková** – Knihovna města Olomouce ■ **PhDr. Josef Straka** – Městská knihovna v Praze ■ **PhDr. Vladimíra Švorcová** – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ **prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.** – Technická univerzita v Liberci ■ **Mgr. Vojtěch Vojtíšek** – Městská knihovna v Praze

Ze stránek Čtenáře... tentokrát před 30 lety

Vybrala: VLADIMÍRA ŠVORCOVÁ

V roce se dvěma osmičkami 1988 byl časopis Čtenář „čtyřicátníkem“, jak jej označila v hodnotícím článku v čísle 12 *Několik zastavení nad čtyřiceti lety Čtenáře* jeho tehdejší vedoucí redaktorka Jarmila Houšková. A o čem jsme se mohli v tehdejšímu jubilejním ročníku dočíst?

Vedle článků s politickým náterem o úloze knihoven v probíhající „procesu sociálně ekonomické přestavby“ najdeme praktické příspěvky – například *Typizační směrnice pro výstavbu veřejných knihoven* autora Zdeňka France. Jeho jméno se objevuje také pod článkem *Vliv knihovních budov a jejich vybavení na ochranu fondů* v pravidelné rubrice *Odborné problémy knihovnické praxe*. Ve čtvrtém čísle obsahovala tato rubrika blok příspěvků na téma ochrany knihovních fondů. Mimo jiné se můžeme dočíst o setkání pracovní skupiny odborníků pro oblast ochrany knihovních fondů v září 1987 v Martině v článku Víta Richtera *Poradní orgán pro oblast ochrany knihovních fondů*. Hanuš Hemola zpracoval za Komisi pro služby Národní knihovny do diskuze ke knihovním řádům příspěvek *Vzorový knihovní řád v diskusích*.

Desetiletou tradici činnosti subkomise pro národní a regionální bibliografii rekapituluje v obsáhlém článku *Regionální bibliografie v ČSR* Jiřina Kádnerová. Vladimír Voznička představuje knihovnu Pedagogické fakulty UK v Praze, která v roce 1988 otevřela novou studovnu s osobními počítači, čtečkou mikrofilmů, videomagnetofony a dalším, na svou dobu špičkovým technickým vybavením. Pravidelná rubrika *Ze zahraničí* přinesla v tomto ročníku mimo jiné informaci Miroslava Lehečky *Budova městské knihovny v Helsinkách*. Do historie čtenářských spolků jako předchůdců veřejných knihoven se vnoříme v příspěvku Jaroslava Císaře *Na počátku byla čtenářská společnost v Radnicích*. Autor připomíná opomíjenou postavu vzdělance a obrozence Antonína Jaroslava Puchmajera. Na třísté výročí úmrtí Bohuslava Balbína vzpomíná v letním dvojčísle Miroslava Hejnová. Z příloh uvedme materiály *Kdy to bylo, Pokus o datář knihovnictví ČSR 1945–1988* v číslech 11 a 12, který zpracovala Jarmila Houšková, z předcházejícího 39. ročníku pokračoval celým 40. ročníkem *Dálkový kurs racionálního čtení* Davida Grubera.

Z čísla 5 jubilejního 40. ročníku jsem vybrala ukázkou z rozhovoru s Vladimírem Renčinem *Pořád je potřeba v něčem listovat*, který připravil Jan Meier: *...Sbírám různé knihy, hlavně z období meziválečné avantgardy. V té době byla naše knižní kultura na velmi vysokém stupni a vycházela i řada krásných bibliofilů. Je na co se dívat, je co číst. Až jsem se někdy obviňoval z toho, že díky intenzivnímu zájmu o tohle období zanedbávám literaturu novější a současnou. Teď se snažím napravit, co jsem zameškal. Když zrovna nekreslím nebo nejsem na rybách, většinou čtu. Uprímně řečeno, někde také musím brát podklady pro nápady, pro malování, pro texty ke kresbám. Člověk potřebuje takové to proplachování mozku, brainwashing v kladném smyslu. Jak je to důležité, zjišťuju, když nějakou dobu na knihy nemám čas... Pořád je potřeba v něčem listovat. Jinak člověk ztrácí.*

MEIER, Jan: *Pořád je potřeba v něčem listovat* s Vladimírem Renčinem, Čtenářem, sběratelem i autorem. Čtenář, 1988, roč. 40, č. 5, s. 145–147.

Deset let předtím, v roce 1978, v době, kdy jsem byla ještě v Praze, jsem se zúčastnila setkání s Vladimírem Renčinem v rámci jeho přednášky o „čtenářské kultuře“ v rámci projektu „Kniha a společnost“.

První číslo časopisu Čtenář, který jsem založila v roce 1988, v době, kdy jsem byla ještě v Praze, jsem se zúčastnila setkání s Vladimírem Renčinem v rámci jeho přednášky o „čtenářské kultuře“ v rámci projektu „Kniha a společnost“.

První číslo časopisu Čtenář, který jsem založila v roce 1988, v době, kdy jsem byla ještě v Praze, jsem se zúčastnila setkání s Vladimírem Renčinem v rámci jeho přednášky o „čtenářské kultuře“ v rámci projektu „Kniha a společnost“.

První číslo časopisu Čtenář, který jsem založila v roce 1988, v době, kdy jsem byla ještě v Praze, jsem se zúčastnila setkání s Vladimírem Renčinem v rámci jeho přednášky o „čtenářské kultuře“ v rámci projektu „Kniha a společnost“.

První číslo časopisu Čtenář, který jsem založila v roce 1988, v době, kdy jsem byla ještě v Praze, jsem se zúčastnila setkání s Vladimírem Renčinem v rámci jeho přednášky o „čtenářské kultuře“ v rámci projektu „Kniha a společnost“.

Věková, vzdělanostní a mzdová struktura pracovníků knihoven v ČR 2016/2017

Pokračování prezentace výsledků průzkumu *Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR*, který v roce 2017 provedla Národní knihovna ČR (NK). První část byla publikována v předchozím čísle Čtenáře (2018, roč. 70, č. 4, s. 146–149).

→ Celkově pozitivním jevem v oblasti vzdělávání je, že se zvyšuje počet vysokoškolsky vzdělaných knihovníků, v roce 2016 jich bylo téměř 40 %, v roce 2011 jen 34 %.

vzdělání, přesněji 1666, tedy 33 % (v této skupině jsou započítáni i pracovníci s knihovnickým vzděláním na VOŠ). Významný posun je vidět v případě **středoškolského neknihovnického vzdělání**; v minulém průzkumu v roce 2011 tento typ vzdělání vykázalo 32 % zaměstnanců knihoven, nyní už jen 25 % knihovníků (také včetně VOŠ neknihovnického zaměření). Naopak nárůst je vidět v případě **vysokoškolského neknihovnického vzdělání** – 19 % knihovníků v roce 2016 oproti 14 % v roce 2011. V případě vysokoškolského knihovnického vzdělání i dalších typů vzdělání zůstávají výsledky ve srovnání s předchozími lety obdobné, viz Graf 1.

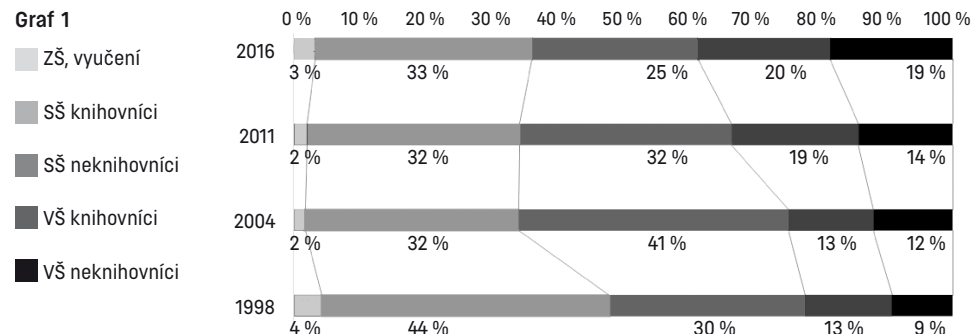
Stěžejní částí průzkumu je vždy otázka na dosažené vzdělání odborných pracovníků knihoven na pozici knihovník¹. Dlouhodobé sledování této problematiky umožňuje zachytit vývoj a trendy ve vzdělanostní struktuře pracovníků knihoven.

Vzdělání odborných pracovníků na pozici knihovník

V roce 2016 mělo největší počet pracovníků na pozici knihovník **středoškolské knihovnické**

V oblasti vzdělání existují mezi pracovníky veřejných a specializovaných knihoven následující rozdíly. Ve většině **veřejných knihoven** (s výjimkou

Graf 1

¹ Do této kategorie zařazujeme pozice akvizitér, katalogizátor, knihovník ve správě fondu, referenční knihovník, knihovník v přímých službách, knihovník v oddělení pro děti, metodik, správce digitálních knihoven, systémový knihovník, lektor.

obecních knihoven) je převládajícím typem vzdělání středoškolské knihovnické vzdělání (35 %). V obecních knihovnách převládají pracovníci se středoškolským neknihovnickým vzděláním, což je dalším nejčastějším typem vzdělání pracovníků ve veřejných knihovnách (26 %). U velkých městských a krajských knihoven pak sledujeme vyšší podíl pracovníků s vysokoškolským magisterským knihovnickým vzděláním. V případě **specializovaných knihoven** je stejně jako u veřejných knihoven převažujícím typem vzdělání středoškolské knihovnické vzdělání (26 %), ovšem již ne tak jednoznačně. Poměry mezi středoškolsky a vysokoškolsky vzdělanými pracovníky jsou ve specializovaných knihovnách vyrovnanější. Na knihovnických pozicích zde pracuje více než polovina vysokoškolsky vzdělaných odborných zaměstnanců (52 %), ve veřejných knihovnách je to jen 35 % pracovníků. Podíl středoškolských s neknihovnickým vzděláním je ve veřejných knihovnách vyšší, viz Tabulka 1.

Co se týče odbornosti vzdělání (knihovnické nebo jiné odborné vzdělání), můžeme konstatovat, že v knihovnách, které se zúčastnily průzkumu, pracuje na knihovnických pozicích 52 % odborně vzdělaných knihovníků a 48 % odborných

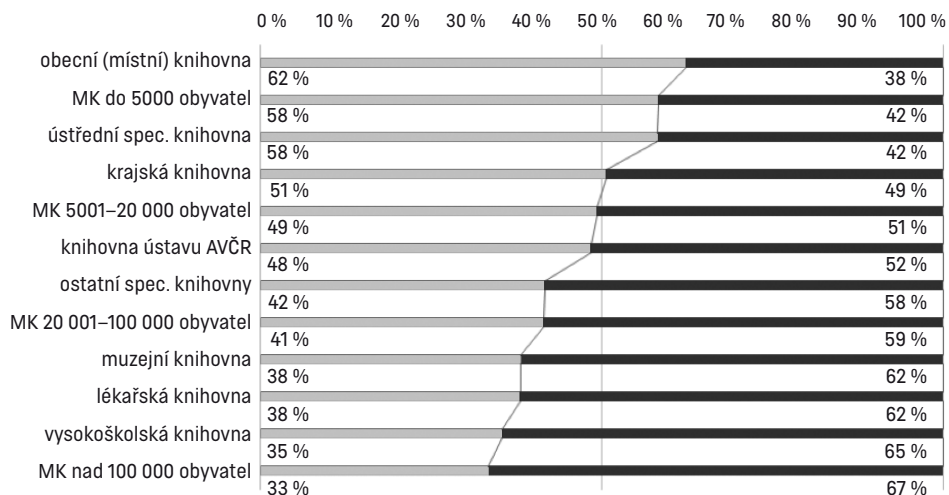
pracovníků se vzděláním v jiném oboru. Poměr zůstává totožný jako v roce 2011. Nejvíce pracovníků s neknihovnickým vzděláním pracuje logicky v malých veřejných knihovnách do 5000 obyvatel, ale také například u ústředních specializovaných knihovnách. Také v krajských knihovnách překvapivě převládá počet knihovníků s neknihovnickým vzděláním. Naopak největší zastoupení knihovníků s oborovým vzděláním najdeme ve velkých veřejných knihovnách v městech nad 100 000 obyvatel a ve vysokoškolských, lékařských a muzejních knihovnách.

Celkově pozitivním jevem v oblasti vzdělávání je, že se zvyšuje počet vysokoškolsky vzdělaných knihovníků, v roce 2016 jich bylo téměř 40 %, v roce 2011 jen 34 %. Ve veřejných knihovnách v roce 2011 pracovalo na knihovnických pozicích 29 % vysokoškolských, vidíme tedy nárůst o 6 % na 35 % v roce 2016. Ve specializovaných knihovnách se poměr také zvýšil ze 48 % vysokoškolských na 52 % v roce 2016. Přesto platí, že téměř polovina (48 %) odborných pracovníků na knihovnických pozicích nemá knihovnické vzdělání, ale vzdělání v jiném oboru. A to i přesto, že jako oborově vzdělaní se vykazují i absolventi rekvalifikačních kurzů, tedy pracovníci s původním vzdě-

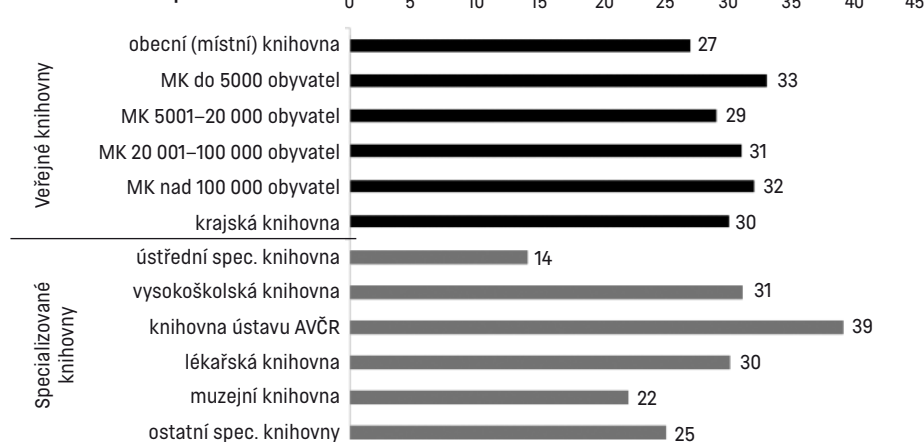
Tabulka 1

	ZŠ	SŠ knihovnické	SŠ neknihovnické	VŠ knihovnické	VŠ neknihovnické
veřejné knihovny	4 % (150)	35 % (1400)	26 % (1048)	17 % (685)	18 % (730)
specializované knihovny	1 % (15)	26 % (266)	21 % (223)	32 % (330)	20 % (209)
Celkem	3 % (165)	33 % (1666)	25 % (1271)	20 % (1015)	19 % (939)

Graf 2 ■ neknihovníci ■ knihovníci

Graf 3 – vzdělávání – počet hodin

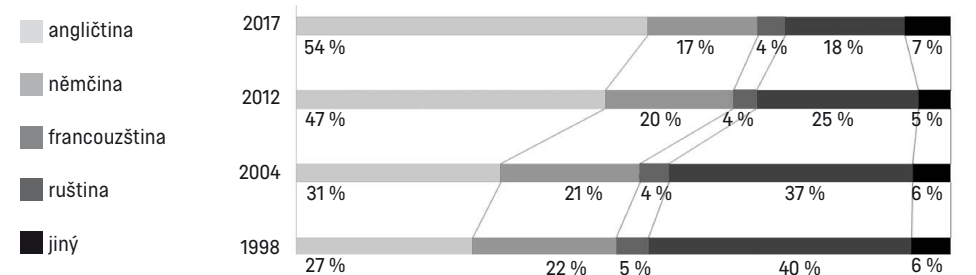

láním v jiném oboru. Uvidíme, zda po uvedení *Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků* do praxe se začne tento poměr měnit.

Další vzdělávání odborných pracovníků knihovny

Nutnost celoživotního vzdělávání knihovníků je dlouhodobě diskutovaným tématem napříč knihovnickou veřejností. V průzkumu se proto zjišťovalo, kolik hodin dalšího vzdělávání průměrně absolvuje odborný pracovník knihovny za rok. Bylo zjištěno, že knihovník ve veřejné knihovně za rok průměrně absolvuje **30 hodin** vzdělávání a knihovník ve specializované knihovně pak 27 hodin. Rozdíly mezi jednotlivými typy knihoven znázorňuje Graf 3. Podle Standardu VKIS², který slouží jako doporučení pro knihovníky i pro oblast vzdělávání, by měl profesionální knihovník absolvovat ročně 48 hodin dalšího vzdělávání.

Graf 4

² Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/docs/Standard_pro_dobrou_knihovnu.pdf

³ Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/akce/vzdelavani>

⁴ Pozn. red.: V příštím čísle bude publikován příspěvek *Online nástroj pro podporu vzdělávání* o webu *Studijní pomůcky pro knihovníky* (L. JANSOVÁ).

covníků, tedy 64 % pracovníků z celkového počtu, ovládá cizí jazyk, případně více jazyků. Nejvíce z nich (54 %) ovládá anglický jazyk. Můžeme konstatovat, že znalost angličtiny trvale stoupá. Naopak počet pracovníků se znalostí jiných jazyků klesá. Pokles sledujeme v počtu pracovníků hovořících německy (17 % oproti 20 % v roce 2011) a především rusky (18 % oproti 25 % v roce 2011). Zde je pokles logický; pracovníci, kteří měli ruštinu povinnou ve školách, postupně odcházejí do důchodu. Počet pracovníků hovořících francouzsky zůstává stejný (4 %) a 7 % pracovníků je schopno domluvit se některým jiným jazykem.

Stejně jako v minulém průzkumu stále platí, že lépe jazykově vybaveni jsou knihovníci ve specializovaných knihovnách, ve kterých bývá šance na uplatnění znalosti jazyků větší, především co se týká katalogizace zahraniční literatury. Rozdíl mezi veřejnými a specializovanými knihovnami je v případě angličtiny podstatný, ovládá ji téměř 70 % knihovníků specializovaných knihoven oproti 33 % knihovníků ve veřejných knihovnách. Také znalost němčiny je ve specializovaných knihovnách podstatně větší, například v muzejních knihovnách ovládá němčinu 31 %, v knihovnách ústavů AV ČR dokonce 34 % knihovníků. Knihovníci ve specializovaných knihovnách také častěji ovládají více jazyků.

VLADANA PILLEROVÁ

| Vladana.Pillerova@nkp.cz

Inspirace

Výstava jako zoo

Že je Rakovník příliš malý na to, aby měl svou zoologickou zahradu? Nesmysl! Od ledna do března 2018 se to tu exotickými zvířaty přímo hemžilo.

Nápad na „zvířecí“ výstavu vznikl už minulý rok, kdy se v rakovnickém letním kině konalo tradiční rozloučení se školním rokem. Toto setkání knihovníků s dětmi se neslo právě v duchu zvířat a zoo. Sešlo se i několik výrobků, které by byla škoda po letním kině zahodit, a tak vznikl nápad na výstavu. Žáci základních škol ve výtvarných hodinách a zájmových kroužcích nepřestali tvořit a do konce roku se nám sešla hromada nádherných exponátů. Vznikla velká spousta originálních zvířat nejrůznějších velikostí, barev a tvarů. Školy se tématu opravdu pečlivě věnovaly, výroba zabrala mnoho hodin a jistě stála i spousta nervů, ale výsledek stál za to. Do vyrábění jsme se zapojili i my knihovníci, ale především všechny základní školy a dokonce i výtvarný kroužek rakovnického gymnázia, což nás velmi potěšilo. Za knihovnu děkujeme vyučujícím a žákům, kteří se do tohoto projektu zapojili a přispěli svými exponáty.

Výstavu jsme uspořádali v naší roubence Lechnýřovně, která ke knihovně neodmyslitelně patří. Každý druh zvířete dostal svůj pavilón, stejně

jako je tomu v opravdové zoo. A protože se výrobků sešlo opravdu hodně, zvířata migrovala i do foyer dospělého oddělení a část přeběhla na náměstí a zabydla se v dětském oddělení knihovny. Všude ale o ně bylo dobře postaráno, hlady ani nedostatkem péče rozhodně netrpěla.

Výstavu navíc doplnily autentické zvířecí hlasy. No a co bychom byli za knihovnu, kdybychom návštěvníky nechtěli taky trochu vzdělávat. U každého terária, výběhu či pavilónu byla tabulka s popisem daného druhu zvířete. Děti i jejich rodiče se tedy například mohli dozvědět, proč má zebra pruhy, jak se rodí klokánci nebo jaké jsou rozdíly mezi slonem africkým a slonem indickým. Děti si na konci prohlídky mohly dokonce napsat test znalostí o zvířatech. S malými dětmi probíhaly v knihovně hodiny čtení z knih o zvířatech, promítali jsme dokumentární film o ohrožených druzích zvířat a hodně se povídalo. Se zvířecími kamarády, byť jen papírovými, bylo všem v knihovně hezky.

KRISTÝNA ORTCIKROVÁ

| kortcikrova@knihovna-rakovnik.cz

Digitalizace

System Kramerius v českých knihovnách na konci roku 2017

Již počtvrté¹ seznamuji čtenáře tohoto měsíčníku se stavem digitálních knihoven v České republice, a to především takových, které využívají systém Kramerius. O jeho oblíbě svědčí údaje v Tabulce na s. 183. Počet institucí, které ho užívají ke zpřístupňování zdigitalizovaných monografií, periodik, hudebnin či zvukových dokumentů, vzrostl za poslední dva roky z 33 na 35; 34. institucí využívající systém Kramerius se stal Národní archiv v Praze a 35. institucí 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Univerzitní knihovna Bratislava, která do té doby byla jedinou zahraniční knihovnou s tímto českým systémem, sice v roce 2017 přešla na svůj vlastní, ale instituce zvaná Das Digitale Forum Mittel- und Osteuropa (DiFMOE) a sídlící v Mnichově naopak přešla na systém český.

Počet instalací

Počet instalací sloužících k fulltextovému vyhledávání v systému Kramerius z pohodlí domova se rovněž zvýšil, a to na 41. Rozdíl mezi počtem institucí a instalací je dán tím, že Knihovna Akademie věd ČR nezpřístupňuje jen své digitalizované, ale zároveň provozuje Českou digitální knihovnu (ČDK), a že Knihovna Národního muzea má v jedné instalaci zdigitalizované monografie a periodika a v druhé necelé tři stovky gramofonových desek. Dalším důvodem je, že některé knihovny stále ještě využívají na dokumenty zdigitalizované podle dřívějších standardů Kramerius verze 3 (K3) a na nové Kramerius verze 5 (K5). To je případ Národní knihovny ČR a Vědecké knihovny Olomouc, kde migrace dat do K5 vzhledem k počtu dokumentů ještě chvíli potrvá, a Městské knihovny v Praze a Národní technické knihovny, kde snad již migrace skončila, a verzi K3 nechávají přístupnou na internetu patrně pro staromilce.

Počet zdigitalizovaných stran

Pro sledované období je charakteristický nárůst zdigitalizovaných stran. Do Národní digitální

knihovny (NDK), pro niž digitalizují jak pracovníci Národní knihovny ČR, tak Moravské zemské knihovny, přibýlo během dvou let téměř 15 milionů stran. To je mnohem větší tempo než např. v Rakouské národní knihovně, kam se do systému ANNO dostal během posledních 12 měsíců jen jeden milion stran². K významnému nárůstu za období posledních dvaceti čtyř měsíců došlo i v digitální knihovně Jihočeské vědecké knihovny (přes 800 000 stran), Národní lékařské knihovny (přes 600 000 stran), Knihovny Akademie věd ČR a Vědecké knihovny Olomouc (u každé téměř 600 000 stran).

Celkový počet jedinečných zdigitalizovaných stran v systému Kramerius na konci roku 2017 lze jen odhadnout, protože mnohé knihovny vystavují i stránky, které zdigitalizovala jiná knihovna a jim je replikovala. Prostý součet stran v tabulce vede ke 163 milionům stran (z toho asi 33 milionů stran lze číst na počítačích nebo mobilních zařízeních mimo prostory knihovny), ale po odečtení počtu stran v ČDK a počtu stran v NDK u jednoho z dvojice producentů se dostaneme k 80 milionům stran (15 milionům stran přístupných z domova). To je sice mnohem více

¹ Poslední článek vyšel v časopise Čtenář, 2016, roč. 68, č. 5, s. 175–178.

² <http://anno.onb.ac.at/>

než 20 milionů stran v rakouském systému ANNO, ale mnohem méně, než je v systému Australské národní knihovny Trove (na konci roku 2017 cca 20 milionů stran knih a 200 milionů stran novin) či v placeném americkém systému Newspapers.com (335 milionů stran).

„Klient“ Digitální knihovna

V porovnání s výše zmíněnými zahraničními systémy není „klient“ pro Krameria verze 4 (K4) pro vyhledávání příliš uživatelsky přívětivý, proto byl koncem roku 2014 vyvinut přívětivější „klient“ pro verzi 5, ale ten ještě nemělo na konci roku 2017 nainstalováno 14 institucí. Polovinou z nich je využíván „klient“ zvaný Digitální knihovna (DK), který spatřil světlo světa v dubnu 2016 (jeho nová verze z července 2017 např. umožňuje přívětivě najít výtisk vybraných novin z konkrétního dne). Ten však má na rozdíl od „klienta“ pro K4 a K5 zatím omezené možnosti vyhledávání, což je škoda. Digitální knihovny by totiž neměly umožňovat jen listování v digitalizátech, ale především by měly zvládat fulltextové vyhledávání.

Výhodou „klienta“ DK je jednoduchý přechod z Krameria jedné instituce do Krameria jiné instituce, kde se, bohužel, musí dotaz provést znovu. Naproti tomu pro vyhledávání v Kramerii více institucí je určena ČDK. Zařazování digitálních knihoven do ní však stále probíhá pomalu. Za poslední dva roky byla ČDK rozšířena pouze o digitální knihovnu Národní lékařské knihovny (NLK), Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové, Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem a Městské knihovny v Praze. Navíc doplňování ČDK aktuálními daty probíhá dost pomalu, takže se přes ni člověk dostane jen zhruba k polovině zdigitalizovaných stran oproti přímému vstupu do NDK a do digitální knihovny NLK.

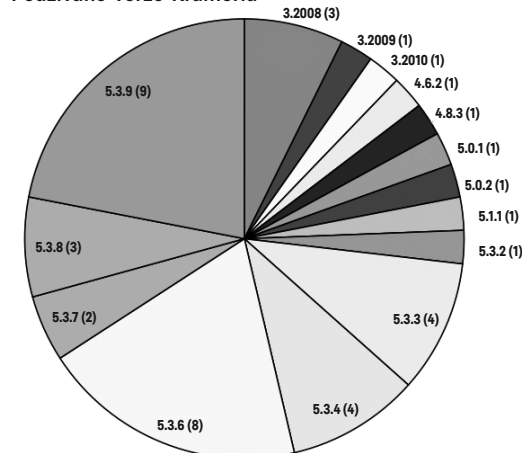
Vývoj v letech 2016 a 2017

Systém Kramerius se vylepšoval i v letech 2016 a 2017, což lze doložit faktem, že v lednu 2016 byla správci Krameria v institucích dána k dispozici verze 5.3.1 a v září 2017 již verze 5.3.9. Mnou tradičně zveřejňovaný výšečový graf (viz vedlejší sloupec) prozrazuje, že se na konci roku 2017 pracovalo s nejnovější verzí jen v devíti instalacích a že dokonce deset instalací uživalo

zastaralou verzi 5.1.1 a starší, tedy z doby před zářím 2015. Přitom staré verze měly mnohá omezení znepříjemňující práci při vyhledávání. Teprve ve verzi 5.3.7 z června 2017 přibýlo pod časovou osou zaškrtnutí sloužící k nalezení novin z určitého dne. To využívají knihovníci, na které se obracejí čtenáři, když potřebují zhotovit jako dárek kopii novin ze dne narození svých rodičů.

Je potěšitelné, že informatici společně s knihovníky přemýšlejí, jak dát datům ze zdigitalizovaných publikací „přidanou hodnotu“. Příkladem je vyvíjený *Portál digitálního kulturního dědictví Kraje Vysočina*³, v němž se propojila data z Krameria s přehledným vyhledáváním na mapě České republiky. Jsem proto zvědav, s čím přijdou čeští knihovníci v dalších dvaceti čtyřech měsících.

Používané verze Krameria

Pozn.: V závorkách je uvedený počet instalací. Celkem 41 instalací.

Závěrem

Výše uvedená konstatování by neměla vyzníti pesimisticky. Situace se zpřístupňováním zdigitalizovaného obsahu je u nás totiž nesrovnatelně lepší než v sousedních zemích. Například na Slovensku sice přistoupili k masivní digitalizaci, ale dosud si nevytvořili nástroj, který zabráňuje tomu, aby se knihy a periodika digitalizovaly duplicitně. Inspirovat by se mohli v našem Registru digitalizace. Ten podchycuje i digitální knihovny, které nevyužívají Kramerius, jako je např. Univerzita Karlova s Digitiolem či Ústav pro českou literaturu AV ČR.

ALEŠ BROŽEK | brozek@svkul.cz

Počet zdigitalizovaných stran (stav k prosinci 2017)

Instituce	stav 31. 12. 2015 počet stran	nárůst za 2 roky počet stran	stav 31. 12. 2017 počet stran	stav 31. 12. 2017 z toho volně přístupných
MZK Brno	2 797 771	43 946 920	46 744 691	6 050 196
NDK v NK	31 876 350	14 648 858	46 525 208	6 027 239
ČDK	30 528 659	5 317 948	35 846 607	5 352 751
NK ČR K3	8 730 193	0	8 730 193	?
KNAV	2 727 616	573 957	3 301 573	1 367 892
VKOL	2 694 831	560 143	3 254 974	1 879 810
JVK České Budějovice	1 613 366	814 805	242 8171	1 535 853
VKOL	1 848 338	0	1 848 338	?
NLK Praha	956 208	615 493	1 571 701	698 774
KVK Liberec	1 248 834	207 357	1 456 191	149 869
MěK Praha	0	1 337 221	1 337 221	421 059
SVK Hr. Králové	1 019 438	281 204	1 300 642	305 379
DIFMOE	0	1 015 639	1 015 639	1 015 639
MěK Praha	901 343	0	901 343	?
UK, FSV Praha	702 786	79 088	781 874	391 524
MSVK Ostrava	552 105	81 237	633 342	333 459
Knihovna ZČM	379 470	109 050	488 520	20 345
Národní muzeum	303 252	168 229	471 481	26 197
SVK Plzeňského kraje	366 325	104 217	470 542	8 830
SVK Ústí nad Labem	328 094	120 393	448 487	73 335
NTK	320 096	112 917	433 013	186 476
SVK Kladno	271 785	128 599	400 384	58 602
NFA	323 752	67 758	391 510	13 479
DSMO	202 207	169 414	371 621	369 496
KKFB Zlín	344 774	6 872	351 646	55 834
KK Vysočiny	225 745	114 763	340 508	65 022
NTK	228 865	0	228 865	?
MENDELU Brno	127 423	90 729	218 152	189 716
Divadelní ústav	163 341	38 623	201 964	?
KK Karlovy Vary	183 799	6 343	190 142	78 350
Židovské muzeum	133 009	22 860	155 869	31 087
VÚGTK	123 649	28 400	152 049	?
VŠE Praha	73 775	59 990	133 765	124 083
Zem. c. a knih. A. Švehly	47 602	78 932	126 534	125 508
Muzeum Hradce Králové	118 954	1 361	120 315	0
LMDA	70 124	8 125	78 249	78 249
NA	0	77 798	77 798	77 798
Slezská univerzita	49 911	0	49 911	49 911
MěK Česká Třebová	15 360	4 510	19 870	19 870
UK 1. LF	0	983	983	0
NM-zvuk	0	752	752	115

Pozn.: Kurzíva v názvech knihoven označuje verzi Kramerius 3

³ <https://www.digivysocina.cz/>

O práci knihovnice jsem nikdy nepochybovala

Evu Drahošovou vnímala naše veřejnost na přelomu let 2017/2018 především v souvislosti s kandidaturou jejího muže na úřad prezidenta. Ona však vystudovala Střední knihovnickou školu a poté se dlouhé roky věnovala knihovnické profesi jednak v různých výzkumných ústavech, jednak v dětském oddělení Městské knihovny v Praze na Jižním Městě. Redakci profesního periodika *Čtenář* samozřejmě nejvíce zajímají její dojmy a pohled na knihovnickou profesi.

Foto: archiv volební kampaně J. Drahoše

- Kdybych se měla znovu rozhodovat o svém budoucím povolání, určitě by to zase byla práce v knihovně.
- Velmi pozitivní bylo zjištění, že většina politiků na komunální úrovni jsou slušní lidé, kterým opravdu leží na srdci to, aby se lidem v jejich městech i vesnicích dobře žilo.

E. Drahošová před Krajskou knihovnou v Pardubicích (leden 2018)

Jak dlouho jste vlastně pracovala jako knihovnice a co rozhodlo o tom, že se budete věnovat právě tomuto povolání?

V roce 1970, po maturitě na Střední knihovnické škole v Praze, jsem nastoupila do svého prvního knihovnického místa a této profesi jsem se věnovala až do odchodu do důchodu v roce 2010, tj. 40 let. Pro tuto školu jsem se rozhodla z více důvodů. Byla jsem spíše humanitně zaměřená a jako vášnivá čtenářka jsem často navštěvovala místní lidovou knihovnu. Tam mě zaujala práce paní knihovnice, což mě vlastně inspirovalo ke studiu knihovnické školy.

Představoval pro vás odchod do důchodu těžké rozhodování a zamáčkla jste třeba symbolickou slzičku dojetí?

Rozhodování nebylo jednoduché, ale na roli babičky jsem se natolik těšila, že mi to moje rozhodnutí usnadnilo.

Jaký rozdíl byl poskytovat odborné informace a servis vědeckým a výzkumným pracovníkům a pracovat s dětmi?

V „lidové“ knihovně jsem strávila pouze pět let. Měla jsem to štěstí, že jsem pracovala v tehdy nejnovější pobočce Městské knihovny v Praze,

a to na Jižním Městě na Opatově. Většinou jsem ale působila v odborných knihovnách několika výzkumných a vědeckých ústavů. Začínala jsem v době, kdy nebyly žádné „vymoženosti“ dnešní doby, katalogizovalo se „ručně“ na psacím stroji, existovaly jen lístkové katalogy atd. Rozdíl v knihovnické práci obou typů knihoven je opravdu veliký. V odborné knihovně se knihovnice musí orientovat v daném oboru, musí poskytovat servis odborníkům, kteří mají většinou konkrétní požadavky na obstarání odborné literatury, jak nákupem, tak prostřednictvím MVS nebo MMVS, hodně spolupracuje s knihovnami po celé republice. S nástupem informačních technologií se tato práce v mnohém zjednodušila.

Hodily se vám nějaké zkušenosti z knihovnické práce v předvolební kampani vašeho muže nebo když jste absolvovala setkání s občany v regionech?

Spíše kampaň pomohla mně, protože jsem díky ní navštívila i několik knihoven, a mohla se tak seznámit s jejich prací.

Sledujete knihovnický obor ještě alespoň z povzdálí? A navštěvujete nějakou knihovnu?

Abych se přiznala, už tento obor moc nesleduji, ale jak už jsem se zmínila, během kampaně jsem několik knihoven navštívila a s radostí jsem konstatovala, že obecně role knihoven už není jenom půjčování knih, ale má i osvětový rozměr – knihovny bývají i společenským a kulturním centrem, obzvláště v menších městech a obcích.

Podlehla jste i moderním způsobům publikování literárních textů v podobě e-knih nebo audioknih? Jak v téhle souvislosti vidíte budoucnost tištěné knihy?

Vždycky jsem říkala, že tištěnou voňavou knihu nic nenahradí, ale pokrok se nedá zastavit. E-knihy jsou výhodné na cesty, takže i já jich občas využiji. První audioknihu jsme s manželem dostali až loni k Vánocům, byl to Jirotkův *Saturnin*. S chutí jsme si ji během cest autem poslechli a zjistili jsme, že je to docela příjemný způsob, jak „přečíst“ knihu. Jinak si myslím, že tištěná kniha svoje místo pořád má a mít bude.

Řada lidí, kteří vystudovali knihovnictví nebo v knihovně pracovali, se pak rozhodla vyměnit profesi a nemálu z nich se podařilo vyniknout i na jiném profesním poli. Vás nikdy nenahlo-dávaly pochybnosti o smyslu vašeho povolání a nikdy vás nelákalo pokusit se ho změnit?

O práci knihovnice jsem nikdy nepochybovala a celý život jsem byla ráda, že mohu dělat, co mě baví.

Co byste vzkázala těm, kteří oboru zůstali věrní? A kdybyste vše mohla vrátit na začátek, rozhodla byste se opět pro knihovnictví?

Ti, kteří zůstali své knihovnické práci věrní přesto, že je to povolání velmi finančně nedocenené, dokazují, že mají svoji práci rádi a patří jim za to dík. Kdybych se měla znovu rozhodovat o svém budoucím povolání, určitě by to zase byla práce v knihovně.

Na závěr si přeje jen neodpustím jednu otázku na tělo, týkající se proběhlé prezidentské kampaně. Přečetl jsem si řadu rozhovorů s vámi, vyjádření o vašich postojích, kdy jste se ohrazovala proti útokům na svého muže a nepravdivým informacím aj. Vidíte stále i s časovým odstupem oblast politiky jako neuvěřitelnou a často nečestnou džungli, když to vyjádřím decentně...?

Volební kampaň, kterou jsem s manželem absolvovala, byla velmi inspirující. Poznali jsme mnoho zajímavých lidí, navštívili řadu firem, setkali jsme se s představiteli měst i menších obcí. Velmi pozitivní bylo zjištění, že většina politiků na komunální úrovni jsou slušní lidé, kterým opravdu leží na srdci to, aby se lidem v jejich městech i vesnicích dobře žilo. V komunální politice jsou zastoupeni politici z různých politických stran a většinou to funguje, tam jdou stranické zájmy stranou. A to mě naplňuje nadějí, že by tato atmosféra mohla prostoupit i do vyšších sfér naší politické scény.

Děkuji vám za poskytnutý rozhovor. I já bych rád věřil, že slušnost na naší politické scéně převáží...

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Pohádková noc opět skutečností

Nabízíme vám malou rekapitulaci pohádkové *Noci s Andersenem*, která se letos konala už po osmnácté na 1652 řádně registrovaných místech, tj. v knihovnách obecních, místních, městských, vědeckých, krajských, fakultních i farních, dále pak ve školách státních, domácích i soukromých, školních družinách, domech dětí, dětských domovech, divadlech, rodinných centrech, krajanských spolcích v zahraničí, dětském oddělení nemocnice, v zoo, českých školách v zahraničí, muzeích...

Foto: archiv Měk Turnov

Doslova masová účast dětí v Turnově

Glejt tento pamětní upomínati bude na událost nevšední, která se Léta Páně roku 2018 dne 23. března v městě našem odehrála. Sešly se zde všechny bytosti pohádkové, mnoho hostí, dětí i dospělých se setkali při pohádkovém konání *Noci s Andersenem*. Tato slavnost na počest čtení z říše všech knih mnohé postavy bájně přivolala... Slovy z glejtu turnovské Knihovny Antonína Marka si připomínáme poslední Noc s Andersenem. Dospělí organizátoři připravili úžasné a kreativní programy pro různý počet dětí. Ať už to bylo jen pro pět žáčků jedné domácí školičky či pro více než 500 dětí ve zmíněném Turnově, Poděbradech nebo Mníšku pod Brdy... V Dětském domově v Ledcích četl pohádky dánský velvyslanec pan Ole Frijs Madsen. Noc připravilo pro děti Divadlo Waltr, Národní divadlo Moravskoslezské v Ostravě, krajanský

spolek v Athénách, zámek Veltrusy, hasiči v Kroměříži, Českém Dubu, Červený kříž v Novosedlicích, YMCA Neveklov, salesiáni z Jiříkova i Teplic, Yoga Café v Neladně... a dlouhý výčet by mohl pokračovat.

V průběhu roku 1928 vznikala krásná knížka Povídání o pejskovi a kočičce (Albatros letos na jaře vydal reedici této knížky a pejsek s kočičkou zdobili také plakátek a pohlednici) – téma přesně pro menší děti...

*Bylo jaro, pátek, pejsek slavil svátek... Na návštěvu se dostavil pán v kulatých brejličkách, no přece sám pan Josef Čapek, napsali z pobočky Závodní v Ostravě. Do trutnovské knihovny dorazila hned celá rodina Čapkových: Josef, Karel a sestra Helena, všichni opravdu ze Svatoňovic. Paní Helena s sebou měla fototaštičku plnou starých fotografií ze života Čapkovic rodiny a vtipně vyprávěla o svých bratrech. Písničku -videoklip *O pejskovi a kočičce* opět připravil nejen pro MLK v Kostomlatech pod Milešovkou příznivec knihovny V. Faigl. Společně jsme si povídali o sourozencích Čapkových a jejich lásce k dětem, zahradě a zvířatům. Vytvořili jsme symbolickou zahradu, vytvořili síť porozumění a přátelství... ve vozíčku jsme objevili dopis od pejska a kočičky. V něm jsme se dočetli, že právě 23. března slavil Josef Čapek narozeniny, a požádali nás, abychom mu připravili narozeninovou oslavu, na které se bude nejen slavit. Velmi*

důstojná oslava za světel lampiónů proběhla v secesním divadelním sále naší radnice a Josef Čapek se na nás díval z nebeského obláčku, napsali z Městské knihovny v Hořicích.

Foto: archiv Měk Trutnov

Z nocování s pejskem a kočičkou v Trutnově

Rok 2018 také připomíná vznik Československa, i to bylo nosné téma...

...na zpáteční cestě jsme se jako tradičně zastavili u našeho pohádkovníku a tentokrát jsme ho ozdobili českými vlaječkami, hlásili z Úpice. Ano, už od roku 2005 při příležitosti narození dánského pohádkáře se na mnoha místech sází pohádkové stromy a vzniká pomyslný virtuální pohádkový les. Letos k připomenutí vzniku samostatného Československa to byly stromy republiky. V Roseči u Jindřichova Hradce to byla lípa srdčitá, okrasnou jablůňku, která bude připomínat Noc s Andersenem a také 100 let republiky, vysadili v Neratovicích a o tom, co jsou vlastně stromy svobody, si povídali v knihovně v Bojanovicích.

Koncem roku 1938 začaly vycházet kreslené příběhy klubu Rychlých šípů. I jejich 80. výročí jsme si připomněli v *Noci s Andersenem*...

Rychlé šípy byly pro nás jasná volba. Nejprve jsme se seznámili s jejich postavami, které nás provedly večerem. První byl Rychlonožka. Ten, jak známo, se učil zámečnickem. S Červenáčkem, kreslířem Rychlých šípů, jsme dopisovali konec jednoho komiksu, Jindra Hojer zkoušel děti z přírodovědy... Závěr večera pak patřil společnému čtení kapitoly Hon na Široka. Rafinovaně jsme čtení přerušili v nejnepínavější pasáži..., poslali nám zprávu z Městské knihovny ve Svitavách. Deník Jana Tleskače našly děti z Lysic, více než 60 hlavolamů z různých materiálů měli v Klato-

vech. V Pusté Polomi potrápil děti hlavolam ježek v kleci: Většina skupin nakonec správně vyluštila citát o přátelství, jehož jednotlivá slova dostávaly na stanovištích: Skutečné přátelství je jako pevné zdraví, stěží si uvědomujeme jeho hodnotu, dokud o něj nepřijdeme. To, že bylo tolik dospělých účastníků, bylo tím, že za námi přišly přespat i "dětí", které na téma Rychlých šípů nocovaly v roce 2007, no a dnes už ve statistice patří do dospělých osob..., hlásili nám šumperští spáči.

V roce 2018 uplyne už 180 let od doby, kdy Hans Christian Andersen napsal svou pohádku Statečný cínový voják...

Děti měly možnost poslechnout si příběh o oškli-vém kačátku, cínovém vojákovi, křesadle a dalších postavách a věcech, o kterých pan Andersen psal, byla zpráva ze Základní školy Janského v Praze 13.

Foto: Knihovna B. B. Buchlova Uherské Hradiště

Prezentace příběhů Rychlých šípů v Knihovně B. B. Buchlova v Uherském Hradišti

Z docházejících zpráviček ze zahraničí z České školy bez hranic v Paříži jsme zaznamenali celovečerní hru *Objevování tajnosti Stínadel*, Spolek krajanů a Česká škola v Miláně podle J. Verna nachystali *Cestu kolem světa*, v České škole bez hranic Wallisellen v Curychu přivítali svátky jara a Velkou noc. Každoročně akci připravují také slovenští přátelé, např. v Dolnom Kubíne vzniklo půlnoční poselství, které vhodili do řeky Oravy, Hornonitrianská knižnica nezapomněla na sázení stromku-pohádkovníku před knihovnou, na terase zapálili svíčky a tmou putovala modlitba za Hanse Christiana Andersena.

V mnoha knihovnách si děti z kapacitních důvodů musely nocování zasloužit – členstvím

Ježek v kleci v pojetí účastníků Noci v Krnově

v knihovně či přečtením knih. Jinde se o noční účast soutěžilo, např. v Lysé nad Labem obrázkem či příběhem o pejskovi a kočičce. V Lokti se malí čtenáři snažili několik měsíců získat pas na cestu do Librié, v Náchodě zase dostali zájemci znalostní kvíz o Rychlých šípech a na pozvánce bylo napsáno, že i holkám je vstup povolen.

Společný program vyvrcholil lampiónovým průvodem do parku u Stromovky, kde na děti čekal Hans Christian Andersen, aby spolu s nimi pouštěl lampióny štěstí, referovali z Městské knihovny v Lounech. Navštívil nás pan Andersen, o němž se dlouho mezi dětmi diskutovalo, zda

přijde, či ne a jak vlastně může přijít, když je to duch a je mu už tolik let..., svěřili se nám z Obecní knihovny v Řečanech. V Lázních Kynžvart se četla pohádka *O statečném cínovém vojákovi* z knihy z roku 1982 a pak si děti mohly přečíst stejnou pohádku z knihy staré 170 let psané švabachem. A musím říct, že jim to docela šlo, prozradila paní knihovnice. Na závěr jsme přivítali pana Andersena, který četl před spaním z knihy *Povídání o pejskovi a kočičce*, poslali zprávu z Městské knihovny Nové Město na Moravě.

Pokud děti usnuly s vědomím, že číst je zábava, knížky mají rády a chtějí je číst, zrodilo se tuto noc velké kouzlo. A o to nám všem dospělákům šlo. Vždy, když to skončí, si uvědomíme, kolik dětí jsme potěšili, rozesmáli a připravili pro ně úplně jiný, zajímavý a podnětný páteční večer, s uspokojením napsali z Městské knihovny Dobříš. A ačkoli si každý rok říkám, že už to nedám, ty úsměvy dětí a ohlasy mě vždy nabijí. Letos mě potěšilo, že teenageři, kteří byli u začátku zdejší Noci s Andersenem a byli tehdy v první nebo ve druhé třídě, se sami hlásili s nabídkou pomoci i třeba jen s pečením, svěřila se paní knihovnice z Malenic.

Uběhlo to strašně rychle a už dnes se hlásíme na příští nocování z Tvrdonic! A my dodáváme, že další, **devatenáctá Noc s Andersenem proběhne v pátek 29. března 2019.**

HANA HANÁČKOVÁ-MIROSLAVA ČAPOVÁ
| detske@knihovnabbb.cz

Zavazuje nás
a vážíme si toho, že jste
našími čtenáři!

Co pro vás připravujeme...

- **Architektura knihoven**
 - obecný pohled s historickým exkursem
 - knihovna pohledem architekta a projektanta
 - zkušenosti z knihoven
- **Rozhovor s Libuší Foberovou, ředitelkou Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě**
- **Průzkum fyzického stavu knihovnických fondů**
- **Booktubeři**
- **Soutěž Biblioweb** a další materiály.

Osobnosti knižní kultury

Doc. PhDr. Vladimír Smetáček, csc. (1939–2018)

Foto: Vladimír Voznička

Vladimír Smetáček, informatik a spisovatel, vysokoškolský docent, zemřel. Rozloučili jsme se s ním v předvečer jeho nedožitých devětasedmdesátin, 23. března 2018. Vladimír Smetáček byl člověk vpravdě renesanční, snoubila se v něm věda s uměním, byl políben a líbán všemi múzami. Navíc to byl člověk neobyčejně pilný, což ho spolu s až faustovskou touhou pochopit celý svět vedlo ke studiu a poznávání opravdu všeho. Jak to konečně napsal sám o sobě v knize pro malé děti s názvem *Velké maličkosti*:

Spisovatel: Co to píše? Knížku, kde se každý doví všechno, na čem záleží.

Neboť on se, stejně jako dítě v první básničce této knížky, stále ptá:

Proč? Proč kolem nás je velký svět? Proč jezdí auta, zpívá pták? Proč je to všechno právě tak?

V této Vladimírově zarputilé zvědavosti a zvědavosti je klíč k jeho informatickým publikacím i univerzitním a veřejným přednáškám, k jeho SEMANu i ontomacice, k jeho psychologii čtenářství i psychologii práce a nakonec i k podnikání ve SKIKU, Společnosti komerčních informací a kontaktů, a k překládání beletrie. Vladimír Smetáček byl ale také člověk pragmatický a v organizaci vědecké práce neobyčejně schopný. Aby mohl na svou zásadní otázku *Proč se všechno děje* odpovědět, založil si v 80. letech pod ochrannými křídly nevědomého zaměstnavatele, Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací (ÚVTEI), soukromý seminář, ontomatickou společnost složenou z různých odborníků. Ontomatika byla Smetáčkem vytvořená aplikovaná ontologie, nauka o jsoucnu; ta mu byla inspirací k vytvoření analytického nástroje pro sémantickou analýzu jazyka, pro jeho

slavný SEMAN, sémantický analyzátor. Byl u nás v této oblasti první, jeho zásluhou je, že jako první dokázal tento formalizovaný typ analýzy češtiny převést do strojové podoby. (Pozn. red.: O výsledcích svého zkoumání publikoval rovněž na stránkách *Čtenáře* – viz např. *Jazyková obtížnost textu*, 1972, roč. 24, č. 2, s. 53–55)

A ještě další prvenství je nutno Vladimíru Smetáčkovi přiznat – jeho schopnost přesvědčivé interpretace statistických dat nejen o jazyce, ale i o historii a sociálních faktech, z nichž vycházely jeho prognostické úvahy, v dané době ovšem nepublikovatelné. Při prvním vzpomínání po pohřbu se nám vynořily různé jeho realizované předpovědi z 80. let minulého století, například války ve třetím světě nebo odchod Slovenska ze společného státu. Smetáčkův zájem o věci veřejné ho vedl po převratu v roce 1989 ke státnímu rozhodnutí stát se ředitelem ÚVTEI – byť jen do doby, než nové poměry tento bohublý institut zrušily. Už pár let před tím ho však osud poslal do ÚTZ (Ústřední technické základny), kde se mohla – pro nás překvapivě – projevit druhá strana Vladimírovy osobnosti. V plodném prostředí všestranných techniků i politických štvanců píše pro divadelní spolek ÚDIV své parodie a pohádky plné laskavého humoru, který v dobách normalizace zjasňoval život domácímu publiku i veřejnosti mimo podnik.

S Vladimírem Smetáčkem, pravoslavným křesťanem, jsem se při obřadu rozloučil touto starou církevněslovanskou prosbou: *Hospodí, Isuse Christe, Syne Božij, pomiluj mja hrěšnaho.*

OLDŘICH ULIČNÝ | Oldrich.Ulicny@email.cz

Antonín Šprinc

5. část

knihovník města Olomouce • organizátor knihovnických sjezdů •
iniciátor spolupráce knihoven • pedagog knihovnických kurzů •
redaktor knihovnických časopisů

**...a ve vědomí, že dobrým činem přispívám
k rozkvětu a blahu národa,
snažit se o zdokonalení sebe samého.**

Antonín Šprinc se narodil 9. 2. 1887 v Nové Ulici u Olomouce, která tehdy ještě byla samostatnou obcí s převážně německy mluvícím obyvatelstvem. Jako syn českého vlastence, obuvníka Antonína Šprince, chodil do české školy. Od mladých let věnoval svůj volný čas o letních prázdninách knihovně Národní jednoty jako dobrovolný knihovník. Po maturitě na Slovanském gymnáziu v Olomouci začal studovat na Karlově univerzitě bohemistiku a němčinu. Dva semestry se učil německy i ve Vídni. Jako středoškolský profesor působil nejprve na zábřežském gymnáziu, později na prostějovské obchodní akademii. V roce 1920 se stal prvním olomouckým knihovníkem z povolání. Zvýšil si kvalifikaci studiem v knihovnickém centru v Lipsku. Zemřel 23. 10. 1925 v Praze v nemocnici na Královských Vinohradech.

Jeho hrob na olomouckých hřbitovech je v současné době v péči Knihovny města Olomouce. Byl jí darován Stanislavou Šprincovou, manželkou Antonínova syna Zdeňka, který stál za obnovením olomoucké univerzity po druhé světové válce. Nám. olomouckým knihovníkům, je ctí, že tak o jeho odkaz můžeme nadále pečovat nejen při každodenní práci v našich knihovnách. Pro ty, kdo by chtěli vidět, kde spočívá významný olomoucký knihovník, ale nemají cestu do Olomouce: náhrobek se objevuje ve filmu *Kvarteto* Miroslava Krobota z roku 2017.

České knihovny v Olomouci

Olomouc byla na konci 19. století ze dvou třetin německá, české obyvatelstvo zde bylo v menšině. Proto je unikátní, že se zde otevřela česká

knihovna veřejného typu o pět let dříve než ta německá. Stalo se tak na popud Dámského odboru Národní jednoty z roku 1887, konkrétně její agilní členky Marie Pospíšilové. Ta se inspirovala myšlenkou dr. Žáčka, že česká kniha je hlavním prostředkem účinné národní práce. Vzdělávání žen bylo v té době postaveno pouze na výuce v němčině a česká literatura tak byla jedním ze základních zdrojů rozvoje českého jazyka tehdejších olomouckých žen. Veřejná knihovna v Olomouci se stala již od svého vzniku 1. 12. 1889 důležitou součástí českého kulturního života města. Nacházela se v klubovně České besedy v Národním domě, který byl dostavěn pouze rok před jejím otevřením a stal se centrem českého společenského a spolkového života.

V roce 1920 vzniká v Olomouci na základě zákona o veřejných knihovnách obecních po dohodě s Národní jednotou nová instituce – **Husova knihovna Národní jednoty – veřejná knihovna hlavního města Olomouce**. Jejím vedením se ujmá prof. Antonín Šprinc. Novým sídlem jsou jí prostory Salmova paláce na dnešním Horním náměstí, kam se přestěhovala i s původním fondem téměř tři a půl tisíce knih. Aby byli čtenáři v obraze – jde o raně barokní budovu u sloupu Nejsvětější trojice, kde byla dříve honosná kavárna vídeňského typu, městská spořitelna, prodejna oděvů, později fast food a dnes je tam drogerie. Zde knihovna sídlila až do roku 1948, kdy se přestěhovala do svého současného působiště na náměstí Republiky.

Zásadní byla v prvních letech reorganizace dalších spolkových knihoven na olomouckých předměstích, ze kterých vznikly pobočky Husovy knihovny. Rozšířily se tak možnosti uspokojit

čtenářský zájem a informační potřeby všech obyvatel města. Antonín Šprinc stál také u zrodu dalších novinek, které zpřístupňovaly fond knihovny čím dál širší veřejnosti – vytvořil samostatné oddělení pro mládež, hudební oddělení a veřejnou čítárnu. Přitom pracoval v knihovně pouze s jedním dalším kolegou!

Knihovna jako vazba ke kvalitní národní literatuře

Šprinc zastával názor, že jedním z úkolů veřejné knihovny je podporovat u nejširších vrstev obyvatelstva národní soudržnost. Kniha jako nejhodnotnější kulturní dědictví podporuje rozvoj národního citění, které je nutným předpokladem pro upevnění pozice nového státu mezi dalšími zeměmi. *Od tohoto společenského stavu jsme dnes vzdálenější než kdy jindy. Rychlý vzrůst lidových mas o miliony, vzestup a zánik celých společenských vrstev, veliké změny společenské struktury v posledních desetiletích, vše to vedlo ke ztrátě bezpečné kulturní tradice.*¹ Veřejná knihovna má podle něho usilovat o to, aby národ ve svém celku, a tedy i každý jednotlivec i každá vrstva národa, měli k národní literatuře svůj vztah. Aby se o ni zajímali a byly jim dostupné veškeré hodnoty, které zprostředkovává. *Z těchto předpokladů vyrůstá úloha veřejných knihoven. Třídí a sbírá živé literární statky jak beletristické, tak i poučné mimo odborně vědecké, a učí používatí jich všemi, kdož jsou vnímaví pro pravé hodnoty; neodvisle od literárních klik a společenských zájmů a módních proudů staví duchovní hodnoty, jež vyrostly ze života národního, do života národa (...).* A v této všeobecné společenské funkci spočívá její jedinečný význam a nikoli v tom, aby zdarma skýkala četbu nemajetným.²

To, že veřejné knihovny vznikaly podle nového zákona povinně v každé obci, mělo za důsledek, že se do fondů dostávaly knihy, které zcela neodpovídaly tehdejší lidově výchovným ideálům, jinými slovy spousta braku. Ten se ve fondech veřejných knihoven ještě dlouho držel. S tím zásadně nesouhlasil tehdejší ředitel a hlavní knihovník olomoucké veřejné knihovny: (...) *lidová*

Městská knihovna v přízemí Salmova Paláce na dnešním Horním náměstí v Olomouci v roce 1920

*knihovna není mechanickou půjčovnou knih více či méně dobrých, nýbrž výchovným ústavem, který má vykonávat dvěma směry duchový úkol. Knihovna jest předem místem, kde má být stále rostoucí produkce literární zkoumána co do všeobecné životní hodnoty a hodnoty výchovné pro různé duchové typy a různé vrstvy našeho národa.*³

Podle Šprince vníká kýč do literatury v důsledku zjednodušení lidské práce na základě technického rozvoje. Lidé měli větší chuť a prostor ke čtení. Naše národní literatura však této poptávce nedostačovala. *Literární kýč všech odstínů, hrubého i jemnějšího druhu, pro salon i chatu, vyrostl ze smyslového i duševního zakrnění, jež vyvolaly mechanické formy životní moderní společnosti ve všech jejích vrstvách. Tento literární kýč jako produkt daných společenských poměrů spolupůsobil k duševnímu zakrnění a zmatku.*⁴ Veřejná knihovna má vystupovat jako regulující orgán, který předkládá svým čtenářům pouze díla hodnotná: *Spisy umělecky a obsahově bezcenné, výtvary nemravného rázu, tzv. krváky, detektivní a indiánské povídky, které senzačním způsobem dráždí fantazii čtenářovu, pamflety snižující tendenčně celé stavy nebo vrstvy obyvatelstva, jakož i díla směřující proti trvání a celistvosti státu československého nesmějí být pojaty do veřejných knihoven. Minis-*

¹ Šprinc, A. W. Hofman o poslání veřejné knihovny. *Časopis Česká osvěta*, 1925–1926, roč. 22, s. 21.

² Tamtéž, s. 22.

³ Šprinc, A. K otázce personálu v obecních knihovnách. *Časopis československých knihovníků*, 1924, roč. 3, s. 91.

⁴ Šprinc, A. W. Hofman o poslání veřejné knihovny. *Časopis Česká osvěta*, 1925–1926, roč. 22, s. 21.

terstvo školství a národní osvěty si vyhrazuje uveřejňovat seznam spisů a výtvorů, které nutno vyloučiti z veřejných knihoven.⁵ Jedním z nejdůležitějších úkolů knihovníka je podle Šprince neustálé kritické zpracovávání veškeré knižní produkce, která má čtenářům knihovny sloužit k rozvoji duševních hodnot. Knihovník na tuto práci ale není zcela sám, pomoci mu má např. knihovní rada nebo různé seznamy doporučené literatury, které se postupně zpracovávají.

Knihovnictví jako obor

Přestože vnímání knihovnického oboru bylo v této době postaveno hlavně na pozitivisticky laděných úvahách, které se zabývaly především knihou jako předmětem zkoumání, případně technicko-organizačními aspekty knihovnictví, Šprinc byl jednou z osobností, které již v této době věnovaly pozornost také psychologii čtenáře. Knihovna má poskytnout uspokojení, a to kvalitní a hodnotné, lidem ze všech vrstev národa. Personál knihovny by měl čtenáři ulehčit přístup k těm dílům (a tedy i hodnotám), které ho budou rozvíjet, ale zároveň jsou mu blízké. Kvalitní a srozumitelné seznamy knih, kterými se čtenář bude moci řídit, mají pomoci najít tu pravou literaturu jak dělníkům, tak akademikům. Ovšem, s důrazem Šprincovi vlastním dodejme, že to vše s ohledem na lidověvýchovné cíle, které jsou pro Šprince základním pilířem poslání veřejných knihoven.

Antonín Šprinc velmi podporoval ideu, aby osvětoví pracovníci, včetně knihovníků, měli možnost se odborně vzdělávat. Považoval za nutné, aby vznikaly kurzy na univerzitě i na učitelstských ústavech. Sám se výuky knihovníků aktivně účastnil.

Jako ředitel vždy velmi podporoval spolupráci knihovníků v Olomouci a trval na tom, aby byli ve vzájemném kontaktu. Sám šel příkladem a společně s kolegy ze studijní a z německé knihovny vypracoval ústřední katalog všech olomouckých knihoven, dohodl vzájemné půjčování, účelné regulování nákupů atd. Byl také svolavatelem a organizátorem I. sjezdu knihovníků veřejných knihoven, který se konal 17. června 1923 v Olomouci. O svých zkušenostech referoval také na

dalších sjezdech v Moravské Ostravě a v Táboře i na všech schůzích odboru veřejných knihoven při Spolku československých knihovníků. Pravidelně se účastnil také dalších konferencí a sjezdů československých knihovníků, na kterých přednášel, aktivně se účastnil diskuzí a referoval o nich v souhrnných člancích.

Publikační činnost

Publikační činnost Antonína Šprince zahrnovala pravidelné přispívání do odborných časopisů i do kulturních příloh denního tisku. Jeho články se objevovaly v *České osvětě* nebo v *Časopise československých knihovníků*. V olomouckém *Pozoru* nějakou dobu redigoval literárně vzdělávací přílohu. Pracoval rovněž pro *Hlídku národní výchovy a osvěty*, *Stráž Moravy* nebo věstník Národní jednoty pro východní Moravu. Vedle knihovnictví se věnoval také další osvětové činnosti lidověvýchovné – vystupoval jako jednatel Národní jednoty východomoravské, olomouckého župního sboru osvětového, byl správcem Lidové školy, čelným představitelem Dělnické akademie, spoluzakladatelem osvětového sboru prostějovského atd. Kulturu v Olomouci a okolí podporoval hojně nejen z pozic knihovnických – vyjadřoval se také k otázkám muzejním nebo divadelním.

Antonín Šprinc položil základy veřejného knihovnictví nové doby a bylo by krásné, kdyby byl jeho odkaz i nadále šířen nejen mezi knihovníky, ale nepřímo i mezi čtenáře – podporou hodnotné četby a vytvářením kvalitního knižního fondu veřejných knihoven. Bohuš Vybíral se s ním v *Časopise československých knihovníků* loučil těmito slovy: *Osobně milý, ve všem a vždycky srdečně upřímný a stále zaujatý celou řadou krásných plánů, vyplnil svůj mladý život doslovně kulturní prací, pro niž dovedl také získati a vychovati hojně nových nadšenců. Věřím, že jim zůstane navždy zářivým vzorem činnorodého idealismu, jenž je prvním předpokladem jakékoliv úspěšné činnosti osvětové.*⁶

ZUZANA SNOPKOVÁ | besedy@kml.cz

Foto: archiv Knihovny města Olomouce

⁵ Cejpek, J. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Praha: Karolinum, 2008, s. 185.

⁶ Vybíral, B.: Památce Antonína Šprince. *Časopis československých knihovníků*, 1926, roč. 5, s. 11.

Psalo se jinde

Podklady jsou čerpány z databázi Anopress a KKL.

CINGER, František. Nejráději mám černo-bílou grafiku. Právo: Kultura, č. 58 (20180319), s. 19. ISSN 1211-2119.

Rozhovor s Felixem Černochem, předsedou Spolku sběratelů a přátel exlibris (světová organizace FISAE ho letos pověřila organizací svého 37. kongresu) na témata: sbírání exlibris, historie Spolku sběratelů a přátel exlibris, světový kongres FISAE v Památníku na Vítkově, výstava exlibris, budoucnost Spolku sběratelů a přátel exlibris, spolupráce s Knihovnou Národního muzea aj.

PLUHAŘ, Adam. Knihovnu v Liberci vylepší za 33 milionů. Mladá fronta Dnes: Kraj liberecký, č. 79 (20180405), s. 18. ISSN 1210-1168.

Krajská vědecká knihovna v Liberci bude díky evropské dotaci digitalizovat vzácné dokumenty a archivní materiály. Částka bude poskytnuta z Integrovaného operačního programu. Projekt zahrnuje také rekonstrukci stávající budovy a musí být hotov nejpozději do dubna 2021. V jeho rámci bude pořízen i samovýpůjční pult.

DOLEŽELOVÁ, Denisa. Vznikl projekt na podporu poezie ve školách. Právo: Z regionů, č. 67 (20180320), s. 15. ISSN 1211-2119.

Studenti Ústavu bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě vytvořili metodické materiály k filmům na podporu výuky české literatury (především poezie) na školách pod názvem *Moderní poezie do škol*. Krátké filmy zpracované studenty a pedagogy oboru Audiovizuální tvorby jsou zdarma přístupné na portále <http://www.moderni-dejiny.cz/>. Článek dále popisuje vizualizace konkrétních autorů. Práce bude pokračovat a výukový komplet bude doplněn vydáním filmů a metodických materiálů zaměřených na evropskou poezii 20. a 21. století.

Knihovnice čte nemocným a léčí jejich duše. Mladá fronta Dnes: Liberecký kraj, č. 33 (20180208), s. 16. ISSN 1210-1168.

Městská knihovna Antonína Marka v Turnově ve spolupráci s oddělením následné ošetrovatelské péče turnovské nemocnice připravuje a realizuje zážitkové psychoterapie založené na čtení,

jež pomáhá seniorům s citovými i zdravotními problémy. Mimo samotné četby, hudby, vyprávění je ještě připojen trénink paměti. Psychoterapie se účastní skupina maximálně 15 lidí. Dále tato knihovna organizuje projekt *Babička a děda do školky*, kdy senioři předčítají dětem ve školce.

KARBAN, Pavel. Černá kostka ožije, knihovna bude. Právo: Severní Morava a Slezsko, č. 63 (20180315), s. 12. ISSN 1211-2119.

Projekt architektů Ladislava Kuby a Tomáše Pilaře „Černá kostka“ se bude realizovat. Plánovaný termín zahájení výstavby je rok 2020. Je přislíbeno financování z kraje, Ministerstva kultury a dalších dotací. Náklady se pohybují okolo 1,35 miliardy korun. Projekt je nutno doplnit a přepracovat podle nových norem, které se od roku 2006, kdy původně vznikl, změnil. Další informace viz *Mladá fronta Dnes: Moravskoslezský kraj, č. 63 (20180315)*.

LOCHMANOVÁ, Alena. Knihovnice pracoviště historických fondů. Veřejná správa, 29(5), s. 29. ISSN 1213-6581.

Článek popisuje práci na pracovišti historických fondů Studijní a vědecké knihovny v Plzni. Detailněji se věnuje zpracování tohoto fondu (katalogizaci), uchování fondu, péči o fond (včetně fondu „postiženého plísni“). Dále se zmiňuje o pracovišti restaurování a jeho vlivu a dopadu na fondy, o badatelích či oblíbených rukopisech. Věnuje se projektu *Záchrana ohrožených historických knižních fondů* Studijní a vědecké knihovny v Plzni, který se zaměřuje na bohemikální tisky z 16.–19. století a vzácné tisky zahraniční produkce z období 15.–18. století.

NAGY, Petr. Ve jménu Ortena a literární omladiny. Literární noviny: příloha Biblio, 2017, č. 10, s. 4. ISSN 1213-1385.

Článek popisuje akci *Ortenova Kutná Hora* – soutěž mladých básníků do 22 let. Festival, jehož součástí je zmíněná soutěž, se poprvé konal v roce 1993. První místo letos uděleno nebylo, na druhém místě se umístily Klára Krásenská a Kateřina Ocisková, třetí místo patří Jakubu Cahovi a Tomáši Vobořilovi. Dále bylo uděleno šest čestných uznání. Nejlepší básně vycházejí ve sborníku *Názvuky*.

Fantastika stokrát jinak – tentokrát zaměřeno na sci-fi

Foto: Michaela Pexová

Různorodost fantastických žánrů může být matoucí. Ne každý knihovník či učitel je ostatně fanouškem fantastiky, naopak se mezi nimi najdou mnozí, kteří tento typ žánrové literatury vyloženě odmítají a tvrdí, že ji nejsou schopni číst. To však v knihovnách nemusí být žádná tragédie. Stačí, když se knihovníci v žánrech a podžánrech orientují. U učitelů literatury bývá situace složitější. Neochota dát fantastice šanci a lpění na klasické literatuře staví mezi pedagogy a žáky zed.

- Co dříve bývalo utopickými vizemi, fantaskními či magickými představami, dobrodružnými příběhy s technickými prvky, dnes povětšinou řadíme pod literární fantastiku.
- Je zajímavé mladým posluchačům sdělit, že třeba první polibek černošky a bělocha byl navzdory tehdejší rasové segregaci v USA natočený a odvysíláný právě v sci-fi seriálu *Star Trek* (díl z roku 1968).

Těžko čekat, že lidská představivost nebude reagovat na horečný technologický pokrok, který svádí i poměrně racionální typy lidí k tvrzení, že za vším jsou trpaslíci. Mísení kultur, náboženství, vyrovnávání s jinakostí zase nahrává fantasy příběhům. Prastará potřeba se bát, kterou každý okusil při vyprávění hrůzostrašných příběhů po večerce na táborech, se překulila do hororů. Fantastika tedy není nic nového pod slun-

cem. V jakých vodách lovit vhodnější tituly než v oceánu fantastiky? Co dříve bývalo utopickými vizemi, fantaskními či magickými představami, dobrodružnými příběhy s technickými prvky, dnes povětšinou řadíme pod literární fantastiku. Podívejme se tedy v rychlosti na její subžánry.

Sci-fi žánry

Od dob verneovek už uplynulo hodně vody, do paměti se však nesmazatelně zapsala skutečnost, že knihy Julesa Verne ovlivnily několik generací čtenářů. Psychologie si Verne mnoho nevíšal, byl fascinován především technickými možnostmi budoucnosti. Ostatně mnoho jeho vizí se naplnilo. Překvapivě i o něco mladší Herbert George Wells, jehož vizionářské představy se vnímaly jako fantasmagorické výplody, ve svých předpovědích budoucnosti uhodil mockrát hřebíček na hlavičku. Klasici sci-fi žánru zvali čtenáře na cesty časem i do vesmíru, hnětili alternativní světy a pohrávali si s technologiemi zítřka.

Spoluautor tohoto článku by rád popsal jednotlivé subžánry fantastické literatury z hlediska jak autora, tak i lektora. Při besedě *Průlet fantastickými světy* se věnuje zejména historii a vývoji literární fantastiky od indických či mezopotámských bájí přes zásadní díla žánru (E. A. Poe, Mary Shellyová, Bram Stoker, H. G. Wells...) a nezapomíná zmínit ani slavné antiutopie (dnes též dystopie), aby se dostal k současným trendům v literární fantastice či v žánrově spřízněných komiksech a filmech. A co na to mladí čtenáři (i nečtenáři)? Můžeme zcela zodpovědně prohlásit, že naše milé a nezvedené teenagery taková literární exkurze baví a vydrží dvě hodiny nejen naslouchat vyprávění o historii fantastiky, ale i vyplňovat zapeklité pracovní listy.

• Klasická sci-fi (hard science-fiction)

Atributy: přelomové vynálezy a objevy, roboti, androidi, šílení vědci, smělé hypotézy a logické pointy, dobývání vesmíru, stroje času... (Tedy technologie, technologie a zase technologie. A mezi nimi člověk.)

První, co při těchto besedách řešíme, je význam pojmenování žánrů. Velice brzy dojdeme k poznání, že tajuplná zkratka sci-fi pochází z anglického pojmenování vědecko-fantastické

literatury (science fiction), a to již od roku 1929 (použil ho Hugo Gernsback, redaktor amerického časopisu *Amazing Stories*). Díky výše jmenovaným atributům se záhy dostaneme k fenoménům *Star Wars*. Šok přichází ve chvíli, kdy se mladí fanoušci současných zpracování dozvědí, že první *Hvězdné války* byly natočené v roce 1977! A pak následuje odkaz na *Star Trek* – opravdu rok 1966! Je zajímavé mladým posluchačům sdělit, že třeba první polibek černošky a bělocha byl navzdory tehdejší rasové segregaci v USA natočený a odvysíláný právě v tomto sci-fi seriálu (díl z roku 1968). Asi není potřeba podotýkat, že obě tyto filmové série doprovází knižní i komiksově řady, doplňující filmový vesmír. Při povídání o sci-fi se logicky dostáváme i do světa superhrdinů a k současným komiksovým i filmovým zpracováním těchto příběhů. Boj o záchranu blízkých, o záchranu světa a za spravedlnost, který se v těchto dílech vždy vyskytuje, je už jen morální třešničkou na dortu fantazie.

• Space opera

Atributy: mezihvězdné koráby, velkolepá dobrodružství ve vzdálené budoucnosti, kosmické lodě, putování galaxiemi

Space opera dostala od některých kritiků poměšně označení podle televizního žánru „mýdlové opery“ (*soap opera*), tedy podle nám známých nekonečných televizních seriálů. „Vesmírná opera“ se však postupem let vypracovala v plnohodnotný subžánr světové science fiction. Autor tohoto článku byl mezi prvními, kdo se u nás pokusil o tento čistě dobrodružný žánr, kdy však navíc spojil zákonitosti klasického westernu a science-fiction. Jeho kniha *Hvězdní honáci* vyšla poprvé v roce 1996 a byla bohatě ilustrovaná autorovým přítelem Kájou Saudkem. V této knize na pozadí bojů o galaktickou mezihvězdnou přepravu zobrazil tři generace vesmírných „kovbojů“ a společný boj obyvatel nezávislých planet proti státu vlastněnému finančním oligarchou a mediální magnátem v jedné osobě. (Pozn.: Román vznikl v letech 1992 až 1996.)

• Dystopie (antiutopie)

Atributy: totalitní režim, tajná policie a vojsko používané proti vlastním lidem, mediální manipulace, boj jedince proti systému

Spoustě dospělých čtenářů se u tohoto literárního žánru jistě vybaví Orwellův román *1984* nebo Bradburyho temná antičtenářská společnost, v níž se neustále sledují přihlouplé nekonečné seriály, primitivní televizní soutěže a tzv. reality show. A je zákonem zakázáno číst! Bradburyho kniha se jmenuje *451 stupňů Fahrenheitů* a speciální jednotky požárníků v ní požáry nehasí, ale zakládají. Podpalují knihy.

Pro Žáky II. stupně se pak jeví jako šokující legendární příběh *Pán much* od W. Goldinga o zločinecké společnosti vytvořené teenagery během několika týdnů na opuštěném ostrově. Mohu potvrdit, že jen krátké synopsis těchto mrazivých příběhů nechávají v posluchačích dost hluboký zážitek. I když není příjemný.

Nakonec musím zmínit současné dystopie, které znají všichni (opravdu všichni) žáci a studenti. Při definici „dystopie“ jmenují knižní a filmové série jako jsou *Hunger Games* nebo *Divergence*. Ano, dystopie pro současné teenagery vypadá zcela aktuálně – moderně napsaná, akční, a přitom hluboce jímavá. Kdo nečetl, zná aspoň filmové verze. Buďme rádi, že dnešní generace čte a sleduje tyto filmy, které mají podobný obsah jako klasické „antiutopie“ z dvacátých až šedesátých let minulého století.

• **Military sci-fi**

Atributy: *vesmírné bitvy, galaktické křižníky, střety s mimozemskými civilizacemi, boj o záchranu lidstva*

V dnešní době velice poutavý žánr, asi spíše pro kluky. Jedná se o mezihvězdné bitvy a střety s cizími civilizacemi. Ačkoli tyto dobrodružné válečné příběhy obsahují zejména vojenskou akci a takřka encyklopedické informace o vesmíru a fyzikálních jevech, hlavně je na nich z hlediska příběhu jejich základní vyznění. Člověk (lidstvo) se může i po mnoha letech urputných bojů dohodnout s mimozemským nepřítelem (jinou rasou) na tom, že spolu mohou spolupracovat anebo se alespoň respektovat. A přitom si neškodit, což je jistě v dnešní době aktuální téma. Myslím, že kniha (či film) *Enderova hra* by navzdory svému vojenskému vyznění svým humanistickým závěrem zarazila většinu dospělé populace. A možná by mnozí i pochopili, jak důležitý je i tento subžánr fantastiky.

Nechceme v tomto článku zacházet až k takovým pojmům, jako je kyberpunk (autor tohoto článku patří mezi zakladatele českého kyberpunku), steampunk nebo velice oblíbené „postapo“ (postapokalyptické příběhy z blízké budoucnosti, často zpracováváné i v počítačových hrách). Z hlediska běžného čtenáře jsou tyto subžánry možná příliš okrajové, i když při slově Matrix si část žáků okamžitě spojí počítačové technologie a akční příběhy – opět s dystopickým nádechem. Nicméně, pokud stále zůstáváme pouze u vymezujícího termínu science-fiction, musíme zmínit ještě jeden zásadní subžánr.

• **Alternativní historie**

Atributy: *něco se v historii odehrálo jinak*

Opět velice oblíbené téma na druhém stupni základní školy. Alternativní historie (někdy používaná v kombinaci se strojem času) vždy zasahuje do naší historie a řeší, co by, kdyby... Spoluautor článku ve svém románu *Není krve bez ohně* poslal do bitvy u Slavkova v roce 1805 německé tanky z druhé světové války. Porážka Napoleona by totiž zásadně změnila dějiny i současnou tvář Evropy. V příbězích o alternativní historii se autor i čtenář vlastně pohybují v dějepisě, jen trochu poupraveném, ale s odpovídajícími reáliemi zvolené doby. Jsou to takové hrátky s historií.

(Pozn.: Typickou alternativní historií byly dvě české filmové komedie *Zabil jsem Einsteina*, *pánové* a *Zítřka ráno vstanu a opařím se čajem*.)

Dnes jsme se věnovali subžánrům sci-fi. Snažili jsme se do tohoto textu vložit zejména zkušenosti z besed z knihoven, základních škol i středních škol. Víme, jak posluchači v knihovnách a ve školách reagují na pop-kulturní odkazy. Dobře.

V dalších dílech tohoto seriálu se zaměříme na subžánry „fantasy“, která je vedle detektivek či zamilovaných románů vůbec nejčtenějším žánrem dneška.

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

klara.smolikova@tiscali.cz

Foto: archiv autorů

Ze zahraničí

Třetí Světový básnický festival v Aténách

Třetí Světový básnický festival v Aténách (3rd Athens World Poetry Festival) probíhal ve dnech 18.–23. září 2017. Navazuje na tradici významných literárních festivalů konaných v hlavním městě Řecka a též na tradici antických básnických festivalů, které probíhaly u Poseidonova chrámu v Sounio na nejjižnějším cípu pevninského Řecka. V rámci doprovodného programu jsme zavítali i sem. Celkem se na festivalu prezentovalo 70 autorů ze 16 zemí světa. Probíhal na více než 15 místech – od Akropole či Muzea Benaki a dalších muzeí až po různé kavárny, knihovny a kluby. Z důvodu pracovní vyčerpání v Praze jsem se, bohužel, mohl zúčastnit až jeho druhé poloviny.

Ve čtvrtek 21. září četli v Muzeu Akropole převážně autoři z balkánských zemí, například Milovan Marčetić se Srbska, Ivo Světina ze Slovinska, ale též Antonio Praena ze Španělska a další. Odtamtud jsem směřoval do čtvrti Plaka, do alternativního divadla Karolos Koun, kde proběhl večer ve spolupráci s divadelním festivalem Analogio. Přečetl jsem zde několik svých textů v češtině; v řeckém jazyce pak zazněly v autorské interpretaci herců tohoto divadla. Společně se mnou se na večer podílela Maja Vidmar, slovinská autorka, která byla jedním z hlavních hostů tohoto festivalu, a další slovinskí autoři, neboť letos se festival kromě jiného zaměřil zvláště na současnou slovinskou literaturu. Maja Vidmar je držitelkou mnoha mezinárodních i domácích literárních ocenění, například Prešerenovy ceny či ceny festivalu Vilenica. Další autorkou večera byla ruská básnička Aglaja Solovjeva, autorka divadelních her a básnických sbírek, mj. držitelka ocenění Josifa Brodského. Alicia Stallings je zase americká básnička, která dlouhodobě žije v Řecku. Publikovala již několik básnických sbírek, z nichž jedna obdržela ocenění Poets Prize. Dále vystou-

pili řečtí autoři: Giota Argyropoulou a Panos Kyparissos, kteří patří k předním básníkům Řecka a jsou též spolupracovníky tohoto alternativního divadla.

Na druhém večeru jsem četl společně s mexickým básníkem a organizátorem básnických setkání v Ciudad de México (*pozn. red.: viz Čtenář*, 2018, č. 1, s. 38) Alí Calderónem, jedním z literární kritikou nejocenenějších současných mexických básníků střední generace, dále palestinským básníkem Najwanem Darwishem, jedním z nejvýraznějších hlasů současné arabsky psané literatury, a řeckým básníkem nastupující generace Thomasem Tsalapatismem. Představili se i autoři střední generace řeckých básníků Georgios Veis, Konstantinos Bouras a Yórgos Chronás. Večer proběhl v kulturním centru ve čtvrti Chalandri pod patronací hlavních organizátorů festivalu, Angelise Dimitrise a Dinose Siotise ze sdružení Poets Circle, které pořádá mnoho autorských čtení a literárních akcí nejen v Aténách a potřeť i tento festival.

Mé třetí autorské čtení proběhlo v rámci závěrečného večera festivalu ve čtvrti Pireus v knihovně Aikaterini Laskaridis Foundation (viz foto na 3. s. obálky), která se zaměřuje na staré tisky a první tištěné knihy v Řecku. Tady četlo více než 20 autorů, mezi nimi další mexický básník Mario Bojórquez či držitelka Státní kyperské ceny Evridiki Pericleus Papadopoulou.

Texty všech autorů (v řečtině a angličtině) byly publikovány ve sborníku (viz obr. nahore), kam kromě všech zúčastněných přispěli i Adonis ze Sýrie či Fernando Arrabal z Portugalska a další. Vše podstatné o tomto básnickém setkání autorů z celého světa naleznete na www.athenspwf.eu.

JOSEF STRAKA | jstraka@centrum.cz

Před 80 lety, **1. 6. 1938**, zemřel **Ödön von Horvath** (* 1901), rakouský dramatik a prozaik maďarského původu, autor her *Povídky z Vídeňského lesa* či *Neznámá ze Seiny*.

Před 220 lety, **4. 6. 1798**, zemřel **Giacomo Girolamo Casanova** (* 1725), slavný italský dobrodruh a spisovatel, který poslední léta svého života strávil jako knihovník hraběte Valdštejna na zámku v Duchcově a který svá dobrodružství popsal v rozsáhlých francouzsky psaných pamětech *Příběh mého života*.

Před 120 lety, **5. 6. 1898**, se narodil **Federico García Lorca** († 1936), španělský básník a dramatik, autor *Cikánských romancí* nebo slavných her *Krvavá svatba*, *Dům Bernardy Albové*, *Yerma* či *Fantastická ševcová*.

Před 120 lety, **9. 6. 1898**, se narodil **Curzio Malaparte** († 1957), italský novinář, dramatik a prozaik, autor knih *Kaput* či *Kůže*.

Před 130 lety, **13. 6. 1888**, se narodil **Fernando Pessoa** († 1935), portugalský básník, esejista, prozaik a překladatel. Často bývá přirovnáván k Franzi Kafkovi. Pessoa nebyl z svého života literárně úspěšný, publikoval pouze časopisecky, žil samotářským životem a zemřel v chudobě na následky alkoholismu. Rozsáhlé dílo začalo být objevovalo postupně až po jeho smrti. Pessoa byl geniální podivín. Vytvořil mnohostranné, pestré dílo, přičemž stvořil mnoho svých různých alter eg, tzv. heteronym, tedy fiktivních básnických osobností, z nichž každá má vlastní biografii, filozofii i styl. Nejznámější je trojice Alberto Caeiro, Ricardo Reis a Álvaro de Campos. Patří k nim také Bernardo Soares, svému „stvořiteli“ asi nejbližší, „autor“ slavné *Knihy neklidu*. U nás dále vyšel např. výbor *Heteronyma a Za noci našeho bytí*, *Opiárium a jiné básně Álvaro de Campos* či *Dopisy přátelství, lásky a magie*.

Před 220 lety, **14. 6. 1798**, se narodil **František Palacký** († 1876), český historik, politik a spisovatel, zakladatel moderního českého dějepiscetví, vůdčí osobnost národního obrození, poslanec říšského sněmu, předseda Sboru pro zřízení Národního divadla, k jehož stavbě položil v roce 1868 základní kámen, autor monumentálních pětidílných *Dějín národu českého v Čechách i v Moravě* a mnoha dalších děl.

Před 80 lety, **16. 6. 1938**, se narodil švédský spisovatel **Torgny Lindgren**, autor románů *David a Bat-šeba*, *Dorého bible*, *Přerušeny příběhy*, *Čmeláci med*, *Norrlandský akvavit* aj.

Před 80 lety, **16. 6. 1938**, se narodila americká spisovatelka **Joyce Carol Oatesová**, nesmírně plodná autorka románů, novel, povídek, básní, her i esejů; kvantita je u ní někdy bohužel na úkor kvality. Z jejích románů, kterých vydala kolem padesáti, patří k nejlepším např. *Oni* (Národní knižní cena 1970), *Zahrada pozemských slastí*, *Země divů*, *Nesvaté lásky*, *Blondýnka* či *Vodopády*.

Před 70 lety, **21. 6. 1948**, se narodil anglický prozaik **Ian McEwan**, jeden z nejznámějších autorů moderní britské literatury. Jeho dílo vyšlo v češtině takřka v úplnosti. První knihu, sbírku povídek *První láska, poslední pomazání*, vydal v roce 1975, druhý soubor byl v češtině vydán pod názvem *Psychopolis a jiné povídky*. Proslavil se hned prvním z dosavadních čtrnácti románů *Betonová zahrada*. Následovaly romány *Cizinci ve městě*, *Dítě v pravý čas*, *Nevinný*, *Černí psi*, *Nezničitelná láska*, *Amsterdam* (Booker Prize 1998), *Pokání*, *Sobota*, *Na Chesilské pláži*, *Solar*, *Mlsoun*, *Myslete na děti a Skořápká*. McEwan je také autorem knížky pro děti *Snílek*. Řada románů byla zfilmována.

Před 70 lety, **21. 6. 1948**, se narodil **Andrzej Sapkowski**, polský spisovatel žánru fantasy, autor cyklu *Zaklínač*, *Husitské trilogie* (*Narventurm*, *Boží bojovník*, *Lux Perpetua*) aj.

Před 120 lety, **22. 6. 1898**, se narodil **Erich Maria Remarque** († 1970), populární německý prozaik, autor románů *Na západní frontě klid*, *Cesta zpátky*, *Tři kamarádi*, *Černý obelisk*, *Vítězný oblouk*, *Čas žít, čas umírat* a řady dalších.

Před 220 lety, **29. 6. 1798**, se narodil **Giacomo Leopardi** († 1837), básník, esejista, filozof a filolog, největší italský básník po Dantovi, představitel romantismu, autor sbírek *Pisně*, *Verše a Zpěvy* či filozofické knihy *Morální dílka*.

Před 120 lety, **29. 6. 1898**, se narodil **Zenon Kosidowski** († 1978), polský spisovatel, který převyprávěl biblické příběhy v úspěšných knihách *Příběhy Mrtvého moře* a *Na počátku bylo slovo*.

Portréty archiv autora

Bibliothek und Information Deutschland je zastřešující organizací knihovnických a informačních sdružení v Německu. Členy jsou Německá knihovnická asociace DBV, profesní Sdružení informačních knihoven BIB, Sdružení německých knihovníků VDB, Goethe Institut a EKZ – servisní organizace pro knihovny. Tyto organizace se dohodly na společných etických zásadách pro oblast výzkumu a vzdělávání. Tradičním úkolem knihoven je poskytovat informační služby na podporu sociálního, kulturního a hospodářského rozvoje. Knihovny jsou místem bez obchodních zájmů, místem integrace a komunikace, základními institucemi živé demokracie. Zajišťují volný tok informací a odmítají jakoukoliv cenzuru. Podporují svobodu vědy a výzkumu a pracují se zásadami otevřeného přístupu, otevřených zdrojů a otevřených licencí. Poskytují právní ochranu v oblasti duševního vlastnictví a podporují mediální a informační gramotnost. Při spolupráci s partnery se organizace zavázaly dodržovat platné legislativní předpisy primárně v oblasti ochrany osobních údajů a autorských práv tvůrců. Knihovny usilují o profesní nezávislost, kritickou loajalitu, angažují se v sociální oblasti prostřednictvím bezplatného nebo levného přístupu ke svým sbírkám a digitálním službám. Zdůrazňují profesionální a obsahovou nezávislost na politicky motivovaných či jiných vlivech. V oblasti integrity a odbornosti se instituce zavázaly dodržovat platnou legislativu a propojit ji se svými vnitřními směrnici, zlepšovat nabídku kurzů informační gramotnosti v rámci celoživotního učení a věnovat se etice práce s informacemi. (*BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 69, Nr. 11, 2017, s. 581–583*)

Knižní vazba je stará jako kniha sama. V ojedinělých případech byly knihy vázány i do lidské kůže. Tato skutečnost byla doposud na Slovensku i v zahraničí námětem některých bulvárních plátků a částečně i odborných publikací. Vázání knih do lidské kůže má své vlastní pojmenování, označuje se jako antropodermické knihvazačství. Autory byli většinou anonymní knihvazači – patologové, chirurgové, knihaři. *The Anthropodermic Book Project* identifikoval 47 knih pravděpodobně vázaných v lidské kůži.

Garantem projektu jsou výzkumníci především z oblasti chemie z několika amerických institucí. Knihy se testují speciálně vyvinutou metodou – otestováno již bylo 32 knih, z toho v 18 případech byla lidská kůže potvrzena, další knihy je ještě třeba podrobit analýze. Antropodermická knižní vazba byla známá již v antice, zachované knihy ale existují až ze 17.–19. století (provenience – především USA, v Evropě Anglie, Skotsko, Francie). Objevuje se hlavně do konce 18. století, vliv na ni měly i praktiky během Velké francouzské revoluce. V 19. století byla tato vazba dokonce v módě – kniha z lidské kůže se vnímala jako talisman. Tyto knihy se vyskytovaly i v období druhé světové války, kdy se koncentrační tábory vedle jiných zvěrstev podílely i na takovémto využívání lidské kůže.

(*Knižnica – ročník 18, číslo 3, 2017, s. 63–68*)

V roce 2018 oslavuje Rakouská národní knihovna ve Vídni 650. výročí založení. Připravila velkou výstavu s názvem *Pokladnice znalostí*, kde vypráví svoji dlouhou historii od středověkých počátků až po digitální současnost. Jedním z vrcholných exponátů je *Evangeliiář Jana z Opavy* (1368). Kniha o rozměrech 37,5 x 25,4 x 6,6 cm byla vypracována u příležitosti korunovace rakouského vévody Albrechta III., zetě Karla IV., a měla sloužit pro skládání přísah rakouských vladařů při jejich nástupu k moci. Má 191 fólií a je bohatě iluminována. Tento vzácný rukopis reprezentuje počátky zrodu knihovny rakouských vladařů a je považován za zakládající dílo této sbírky. Knihovnu budovali králové a císaři po dlouhá staletí, v jejich sbírkách je i slavná *Bible krále Václava IV.* Prvního knihovníka získala v roce 1576, ten provedl první kompletní inventář se 7379 položkami. Knihovna byla ovšem rozptýlena na více místech a její nevhodné uložení v minoritském klášteře velmi poškozovalo fyzický stav knih. Teprve císař Karel VI. nechal v letech 1723–1726 postavit dnešní samostatnou budovu knihovny. Plány pocházejí od slavného architekta Johanna Bernharda Fischera z Erlachu. Dnes je Rakouská národní knihovna díky své bohaté historii jednou z nejvýznamnějších pamětových institucí v Rakousku. (*Österreichische Nationalbibliothek Magazin – Nr. 1/2018, s. 4–7*)

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

■ Česká republika v číslech 2017. Praha: Český statistický úřad, 2017. 41 stran: grafy, tabulky.

ISBN 978-80-250-2779-0 *Kqx 9.922/B*

■ ČSN ISO 11799 (010169) – Informace a dokumentace – Požadavky na ukládání archivních a knihovnických dokumentů. Zpracovatel: Helena Wallenfelsová, Jan Klíma. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2017. 15 stran. *Kk 40.829*

■ Libraries in Poland [Knihovny v Polsku]. Edited by Barbara Budyńska (chief); translation: Maria Bysiec. Warsaw: House of the Polish Librarians Association, 2017. 18 stran: barevné ilustrace, grafy, tabulky. *Kfe 9.951/B*

■ MEHRA, Bharat a Kevin RIOUX, eds. Progressive community action: critical theory and social justice in library and information science [Pokroková činnost komunity: kritická teorie a sociální spravedlnost v knihovnictví a informační vědě]. Sacramento, CA: Library Juice Press, 2016. x, 370 stran.

ISBN 978-1-936117-65-9 *Kea 40.722*

■ Les métiers des bibliothèques [Knihovnické profese]. Sous la direction de Nathalie Marceur-Ramel. Paris: Electre – Éditions du Cercle de la Librairie, 2017. 208 stran. Collection Bibliothèques.

ISSN 0184-0886

ISBN 978-2-7654-1526-8 *Kr 40.782*

■ TOONEN, Maaikje a Norma VERHEIJEN. Media literacy and public libraries: libraries as warehouse, guide and workplace [Mediální gramotnost a veřejné knihovny: knihovny jako sklad: průvodce a pracoviště]. Hague: National Library of Netherlands, 2016. 31 stran: barevné ilustrace, tabulky. *Kfe 9.956/B*

■ WILDEMUTH, Barbara M., ed. Applications of social research methods to questions in information and library science [Aplikace metod společenského výzkumu na otázky v oblasti informací a knihovnictví]. Second edition. Santa Barbara, California; Denver, Colorado: Libraries Unlimited, an imprint of ABC-CLIO, LLC, 2017. vii, 433 stran: grafy, tabulky.

ISBN 978-1-4408-3904-7 *Kl 40.730*

Úplný přehled novinek najdete na adrese <http://ipk.nkp.cz/knihovnicko-institut/knihovna-knihovnicke-literatury/Prirustky.htm>

Architektura knihoven

■ BISBROUCK, Marie-Françoise. Bibliothèques d'aujourd'hui: à la conquête de nouveaux espaces [Dnešní knihovny: dosažení nových prostor]. Nouvelle édition. Paris: Electre – Éditions du Cercle de la Librairie, 2014. 437 stran: barevné ilustrace, plány, tabulky + 1 CD. Collection Bibliothèques.

ISSN 0184-0886

ISBN 978-2-7654-1429-2 *Aa 40.575*

■ MUNRO, Karen. Tactical urbanism for librarians: quick, low-cost ways to make big changes [Taktický urbanismus pro knihovny: rychlé a levné způsoby, jak provést velké změny]. Chicago: ALA Editions, an imprint of the American Library Association, 2017. ix, 164 stran.

ISBN 978-0-8389-1558-5 *Aa 40.619*

Organizace knihovnických fondů

■ Archiving 2016: April 19-22 2016, Washington, DC: final program and proceedings [Archivace 2016: 19.–22. dubna 2016, Washington: závěrečný program a materiály z konference]. Springfield: Society for Imaging Science and Technology, 2016. 202 stran: ilustrace, grafy, tabulky.

ISBN 978-0-89208-320-6 *OI 40.717*

■ CDA 2017: výmena skúseností z prevádzky a budovania LTP archivov: zborník príspevkov z 2. medzinárodnej konferencie o dlhodobej archivácii. Zostavil Juraj Strnisko. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2017. 131 stran: grafy, tabulky.

ISBN 978-80-89303-57-1 *OI 9.971/B*

Sítě knihoven

■ Athene: výroční zpráva Městské knihovny v Praze za rok 2016. Editor: Lenka Hanzlíková; grafická úprava Helena Rosová. Praha: Městská knihovna v Praze, 2017. 40 stran: barevné ilustrace. *Tee 9.980/B*

■ ZLATOHLÁVKOVÁ, Martina. 120 let Krajské knihovny v Pardubicích. Spolupracovala: Dana Bošková. Pardubice: Krajská knihovna v Pardubicích, 2017. 81 stran, 14 nečíslovaných stran: ilustrace (převážně barevné), portréty, faximile.

ISBN 978-80-86934-42-6 *Tec 9.969/B*

Třetí Světový básnický festival v Aténách s. 197
Jedna z akcí se konala i v Knihovně Aikaterini Laskaridis Foundation v Pireu, v Aténách

Foto: Angelis Dimitris

Výstava jako zoo s. 180
Expozice s rybičkami, které byly jako živé

Foto: archiv MĚK Rakovník

Přehled konání kulatých stolů (základní informace viz zadní strana obálky)

DUBEN

11. 4. 2018

Moravskoslezský kraj

Místo: Ostrava, Krajský úřad MSK, zasedací sál krajského zastupitelstva

Kontakt: PhDr. Marie Šedá, seda@svkos.cz

KVĚTEN

3. 5. 2018

Liberecký kraj

Místo: Liberec, Krajská vědecká knihovna v Liberci

Kontakt: Mgr. Blanka Konvalinková, konvalinkova@kvkli.cz

16. 5. 2018

Olomoucký kraj

Místo: Olomouc, Krajský úřad Olomouckého kraje

Kontakt: Mgr. Lucie Rysnerová, lucie.rysnerova@vkol.cz

22. 5. 2018

Plzeňský kraj

Místo: Plzeň, Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje

Kontakt: Mgr. Martina Košanová

23. 5. 2018

Kraj Vysočina

Místo: Jihlava, Krajský úřad Kraje Vysočina

Kontakt: Irena Brezovic, brezovic@kkvysociny.cz

ČERVEN

6. 6. 2018

Praha

Místo: Praha, Městská knihovna v Praze

Kontakt: Mgr. Lenka Hanzlíková, lenka.hanzlikova@mpl.cz

12. 6. 2018

Jihomoravský kraj

Místo: Brno, BVV, Pavilon Morava

Kontakt: Ing. Libuše Nivnická, nivnicka@kjm.cz

13. 6. 2018

Královéhradecký kraj

Místo: Hradec Králové, Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové

Kontakt: Mgr. Andrea Součková, andrea.souckova@svkhhk.cz

13. 6. 2018

Zlínský kraj

Místo: Zlín, Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně

Kontakt: Ing. Jana Tomancová, tomancova@kfbz.cz

27. 6. 2018

Ústecký kraj

Místo: Ústí nad Labem, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem

Kontakt: Jan Černecký, cernecky@svkul.cz

ZÁŘÍ

17. 9. 2018

Pardubický kraj

Místo: Pardubice, Krajská knihovna v Pardubicích

Kontakt: Tereza Freudlová, t.freudlova@knihovna-pardubice.cz

19. 9. 2018

Karlovarský kraj

Místo: Karlovy Vary, Krajská knihovna Karlovy Vary

Kontakt: Bc. Michaela Němcová, knihovna@knihovnakv.cz

25. 9. 2018

Jihočeský kraj

Místo: České Budějovice, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích

Kontakt: PhDr. Zuzana Hájková, hajkova@cbvk.cz

ŘÍJEN

3. 10. 2018

Středočeský kraj

Místo: Kladno, Středočeská vědecká knihovna v Kladně

Kontakt: Mgr. Ivona Kasalická, kasalicka@svkkl.cz

Vás srdečně zvou na veřejné panelové diskuse

Knihovna – věc veřejná

Akce se uskuteční u příležitosti 100 let od založení Československa
a v těsné souvislosti se stým výročním vydání
1. knihovního zákona z roku 1919.

Česká republika má nejhustší síť veřejných knihoven na světě, kterou ročně navštíví téměř 24 milionů čtenářů a návštěvníků. Mít v obci knihovnu je tradice, která je spojena se vznikem samostatného Československa v roce 1918. Nově přijatý knihovní zákon tehdy uložil každé obci zřídit a provozovat knihovnu s cílem doplnit a prohloubit vzdělanost všech vrstev obyvatelstva. Právě k tomuto výročí chtějí knihovny otevřít diskuzi o své budoucnosti v digitálním světě. Informační technologie představují pro knihovny nové výzvy v oblasti přístupu k informacím, autorských práv i dostupnosti informačních zdrojů pro vzdělávání i volný čas. Knihovny usilují o to být nadále volně dostupným, důvěryhodným zdrojem a příjemným místem pro učení, kreativitu a inovace ve své obci.

Na čtrnácti kulatých stolech (přehled viz 3. strana obálky) se v krajích setkají zástupci Ministerstva kultury, krajů, obcí, knihoven i jejich uživatelů.

**Na co by se knihovny měly v budoucnu více soustředit?
Jaké nové služby by svým návštěvníkům měly nabízet?
V čem by se měly změnit?**

Odpovědi na tyto i další otázky budou hledat účastníci diskuzí s cílem urychlit proces proměny veřejných knihoven na informační, vzdělávací, kulturní a komunitní centra obcí.

Těšíme se na setkání s Vámi

Akce probíhá pod záštitou:
Ministerstvo kultury
Asociace krajů ČR
Spolek pro obnovu venkova ČR
Svaz měst a obcí ČR